

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Конспект лекцій
з дисципліни
Ринок фінансових послуг
за спеціальністю **072 «Фінанси, банківська справа та**
фондовий ринок»
освітня програма (спеціалізація) «Фінанси і кредит»

Частина 2

2025

Конспект лекцій з дисципліни “Ринок фінансових послуг” Частина 2 спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та фондовий ринок», освітня програма (спеціалізація) “Фінанси і кредит” / Укл. І.Г.Пахомова – Запоріжжя: НУ «ЗП», 2025. – 100 с.

Укладач: к.е.н. І.Г.Пахомова

Відповідальний

за випуск: к.е.н., доцент І.Г.Пахомова

Затверджено
на засіданні кафедри
“ Облік та фінанси ”
Протокол № 9
від “ 14 ” травня 2025 року

Рекомендовано
до видання НМК БТЕ
Протокол № 7
“ 18 ” квітня 2025 року

ЗМІСТ

Частина 2

Тема 7. Фінансові послуги на валютному ринку.....	101
Тема 8. Фінансові послуги на ринку позик (кредитному).....	119
Тема 9. Фінансові послуги на фондовому ринку.....	139
Тема 10. Фінансові послуги з перейняття ризику.....	149
Тема 11. Інфраструктура ринку фінансових послуг.....	154
Тема 12. Державне регулювання та саморегулювання ринку фінансових послуг.....	169
Література.....	194

Тема 7. Фінансові послуги на валютному ринку

Закон України «Про валюту і валютні операції» визначає правові засади здійснення валютних операцій, валютного регулювання та валютного нагляду, права та обов'язки суб'єктів валютних операцій і уповноважених установ та встановлює відповідальність за порушення ними валютного законодавства.

Метою цього Закону є забезпечення єдиної державної політики у сфері валютних операцій та вільного здійснення валютних операцій на території України.

Відносини, що виникають у сфері здійснення валютних операцій, валютного регулювання і валютного нагляду, регулюються Конституцією України, цим Законом, іншими законами України, а також нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону.

Успішний розвиток валютних відносин можливий за умови існування особливого ринку, на якому можна вільно продати та купити валюту. Проте на валютному ринку купують і продають валюту не тільки для здійснення платежів, а й для інших цілей: для спекулятивних операцій, операцій хеджування валютних ризиків тощо. При цьому ці операції набувають все більшого поширення, що виводить валютний ринок за межі простого придатку до міжнародних розрахунково-платіжних відносин і надає йому статусу відносно самостійної економічної структури. Валютний ринок – економічний механізм, який забезпечує купівлю-продаж іноземних валют, формування валютних курсів.

До валютного ринку як системи входить підсистема валютного механізму і валютних відносин. Під першою розуміють правові норми та інститути, що демонструють їх на національному та міжнародному рівнях; під іншими зв'язки, в які вступають фізичні та юридичні особи з метою здійснення міжнародних розрахунків, кредитних та інших грошових операцій, що спрямовані на придбання або продаж іноземної валюти.

Валютний ринок має всі атрибути звичайного ринку: об'єкти і суб'єкти, попит і пропонування, ціну, особливу інфраструктуру та комунікації тощо.

Валютний ринок є системою сталих і водночас різноманітних економічних та організаційних відносин між учасниками міжнародних розрахунків з приводу:

- валютних операцій;
- зовнішньої торгівлі;
- надання послуг;
- здійснення інвестицій;
- інших видів діяльності, які вимагають обміну і використання різних іноземних валют та пов'язані із зовнішньоекономічними зв'язками.

Об'єктом купівлі-продажу на цьому ринку є валютні цінності, іноземні - для резидентів, коли вони купують чи продають їх за національну валюту, та національні - для нерезидентів, коли вони купують чи продають ці цінності за іноземну валюту. Оскільки на ринку здійснюють разом операції обох цих видів, то об'єктом купівлі-продажу одночасно виступають національні та іноземні валютні цінності. Ціною на валютному ринку є валютний курс. Він являє собою ціну грошової одиниці даної валюти в грошових одиницях іншої валюти.

В Законі України «Про валюту і валютні операції» терміни вживаються в такому значенні:

1) валютна операція - операція, що має хоча б одну з таких ознак:

а) операція, пов'язана з переходом права власності на валютні цінності та (або) права вимоги і пов'язаних з цим зобов'язань, предметом яких є валютні цінності, між резидентами, нерезидентами, а також резидентами і нерезидентами, крім операцій, що здійснюються між резидентами, якщо такими валютними цінностями є національна валюта;

- б) торгівля валютними цінностями;
- в) транскордонний переказ валютних цінностей та транскордонне переміщення валютних цінностей;
- 2) валютне регулювання - діяльність Національного банку України та в установлених цим Законом випадках Кабінету Міністрів України, спрямована на регламентацію здійснення валютних операцій суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами;
- 3) валютний нагляд - система заходів, спрямованих на забезпечення дотримання суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами валютного законодавства;
- 4) валютні цінності - національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали;
- 5) іноземна валюта:
 - а) грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу;
 - б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях (зокрема у спеціальних правах запозичення), що належать до виплати в іноземній валюті;
 - в) електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та (або) банківських металах;
 - б) національна валюта (гривня):
 - а) грошові знаки грошової одиниці України - гривні у вигляді банкнот, монет, у тому числі обігових, пам'ятних та ювілейних монет, і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу;

б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у гривні;

в) електронні гроші, номіновані у гривні;

г) цифрові гроші Національного банку України;

7) суб'єкти валютних операцій - резиденти та (або) нерезиденти, які здійснюють валютні операції;

8) торгівля валютними цінностями - операції з купівлі, продажу або обміну валютних цінностей, що здійснюються як у готівковій формі (для банківських металів - із фізичною поставкою), так і безготівковій формі (для банківських металів - без фізичної поставки);

9) транскордонне переміщення валютних цінностей - ввезення, пересилання на митну територію України, вивезення, пересилання з митної території України або транзит через митну територію України банківських металів, готівкової валюти;

10) транскордонний переказ валютних цінностей - рух певної суми коштів в Україну або за її межі з метою зарахування цих коштів на рахунок отримувача або видачі йому в готівковій формі;

11) уповноважені установи - банки, небанківські фінансові установи та оператори поштового зв'язку, які отримали ліцензію Національного банку України згідно з цим Законом.

При укладанні угод купівлі-продажу на валютному ринку використовуються такі види курсів:

1. Крос-курс - співвідношення між двома валютами, яке встановлюється з їх курсу щодо третьої валюти. Часто виникають ситуації, коли не вигідно або неможливо здійснювати пряму купівлю певної іноземної валюти. Тоді використовують крос-курс.

2. Спот-курс - ціна одиниці іноземної валюти однієї країни, виражена в одиницях валюти іншої країни й встановлена на момент укладення угоди за умови обміну валютами банками-

кореспондентами на другий робочий день від моменту укладення угоди.

3. Форвард (строкий курс) - ціна, за якою дана валюта продається або купується за умови передачі її на певну дату в майбутньому. У такий спосіб при укладанні такого роду угод сторони намагаються передбачити рівень обмінного курсу. Якщо на дату угоди курс відрізнятиметься від передбаченого в договорі, то одна зі сторін одержує додатковий прибуток від курсової різниці, а друга зазнає збитків.

4. Ф'ючерс - курс у майбутньому, тобто ціна, за якою через деякий час буде укладено угоду. Вона визначається в момент укладення контракту.

Курси, що використовуються при укладанні угод, цілком залежать від видів таких угод.

Валютні операції на умовах “своп” - валютні операції за двостороннім деривативним контрактом грошового ринку, умови якого передбачають купівлю (продаж, обмін) іноземної валюти/банківських металів зі зворотним її/їх продажем (купівлею, обміном) на певну дату в майбутньому з фіксацією умов цих операцій під час укладення договору;

Валютна операція на умовах “форвард” - валютна операція за форвардним договором (контрактом), умови якого передбачають виконання цієї операції пізніше ніж на другий робочий день після дня укладення договору; форвардний договір (контракт) - двосторонній деривативний контракт грошового ринку, на підставі якого виникають обов'язки у сторін цього договору щодо купівлі, продажу, обміну в майбутньому іноземної валюти/банківських металів у строк та за курсом іноземної валюти/банківського металу, встановленими під час укладення такого договору. Умови форвардного договору (контракту) можуть передбачати поставку базового активу (іноземної валюти/банківських металів) шляхом його відчуження або здійснення розрахунків за таким договором без поставки базового активу.

Валютний ринок України - це сукупність відносин у сфері торгівлі валютними цінностями в Україні між суб'єктами валютного ринку України, між суб'єктами ринку та їх клієнтами (уключаючи банки-нерезиденти), між суб'єктами ринку і Національним банком України, а також між Національним банком і його клієнтами, у яких суб'єкти ринку або Національний банк є стороною договору з купівлі, продажу або обміну валютних цінностей.

Міжнародний валютний ринок - це сукупність відносин у сфері торгівлі іноземною валютою та банківськими металами за межами України між банками та іноземними контрагентами, між іноземними контрагентами.

Валютний ринок має власну інфраструктуру і широко розвинуту систему сучасних комунікацій, що забезпечують оперативний зв'язок між усіма суб'єктами ринку не тільки в межах окремих країн, а й у світовому масштабі. Залежно від організації торгівлі валютний ринок поділяється на біржовий і позабіржовий. На біржовому ринку торгівля валютою здійснюється організовано на спеціальному майданчику, який називається валютною біржею. Хоч біржі звичайно не є комерційними підприємствами, проте за свої послуги вони стягують вагомі комісійні. Тому суб'єкти валютного ринку все менше звертаються до послуг традиційних бірж, і останні поступово згортають свою діяльність.

Світова практика функціонування ринків знає два методи валютного регулювання - ринковий і державний. Ці методи доповнюють один одного, однак співвідношення між ними постійно змінюється залежно від конкретної економічної ситуації.

Ринкове регулювання валютного ринку діє на основі закону вартості і закону попиту та пропонування і застосовується в умовах економічної стабільності. При цьому також має місце і державне регулювання, оскільки валютні

відносини відчутно впливають на внутрішній економічний розвиток.

В умовах кризових ситуацій посилюється державне валютне регулювання (регламентація державою поведінки суб'єктів валютного ринку), тоді як ринковому відводиться другорядна роль. Проблеми у фінансовій сфері України (великі зовнішні та внутрішні борги, відсутність валютних резервів та інвестицій) призвели до посилення державного регулювання валютного ринку і практичної відсутності ринкового регулювання.

Формою реалізації міжнародних валютних відносин є сформована на базі національних валютних систем світова валютна система.

Елементами світової валютної системи є:

- форми міжнародних засобів платежу (золото, національні валюти, міжнародні валютні одиниці);
- уніфікований режим валютних паритетів та курсів;
- умови взаємної конвертованості валют;
- уніфікація правил міжнародних розрахунків;
- режим валютних ринків та ринків золота;
- міжнародні валютно-фінансові організації;
- міжнародне регулювання валютних обмежень.

Отже, валютний ринок - один з найважливіших сегментів ринку фінансових послуг. Рівень його розвитку справляє безпосередній вплив на розвиток економіки. Операції, які провадяться на валютному ринку, тісно пов'язані з комплексом операцій і станом грошового ринку в країні в цілому. Сутність, структура та регулювання валютного ринку базується на відносинах, що виникають у сфері здійснення валютних операцій, валютного регулювання і валютного нагляду, регулюються Конституцією України, цим Законом, іншими законами України, а також нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону.

Валютне регулювання в Україні ґрунтується на таких принципах:

1) свобода здійснення валютних операцій, що передбачає:

- право фізичних та юридичних осіб - резидентів укладати угоди з резидентами та (або) нерезидентами та виконувати зобов'язання, пов'язані з цими угодами, у національній валюті чи в іноземній валюті, у тому числі відкривати рахунки у фінансових установах інших країн;

- право фізичних та юридичних осіб - резидентів придбавати валютні цінності, активи за кордоном, переміщувати через митний кордон України валютні цінності;

- запровадження обмежень і заходів захисту виключно з підстав та у порядку, визначених законом, з метою забезпечення стабільності фінансової системи і рівноваги платіжного балансу України;

- недопущення неправомірного і необґрунтованого втручання держави у валютні операції;

2) ризикоорієнтованість, прозорість, достатність та ефективність валютного регулювання, що реалізується шляхом:

- спрямованості на забезпечення фінансової стабільності, економічного і соціального розвитку;

- відповідності заходів захисту, строків їх запровадження та обсягів, пов'язаних з ними валютних обмежень масштабам і структурі системних ризиків, що загрожують фінансовій стабільності;

- обґрунтованості запровадження та подовження строку дії заходів захисту;

- тимчасового характеру дії заходів захисту;

- підзвітності та публічності Національного банку України під час запровадження заходів захисту, подовження строку їх дії, оцінки результативності застосування заходів захисту;

- пріоритетності менш дискримінаційних інструментів валютного регулювання над більш дискримінаційними та пропорційності застосування таких інструментів;

- пріоритетності ринкових інструментів валютного регулювання над адміністративними;

3) самостійність та ринковість валютного регулювання, що передбачає:

- гнучкість валютного курсу;

- незалежність Національного банку України у формуванні та реалізації валютної і монетарної політики у межах, визначених Конституцією України, цим Законом, іншими законами України, а також нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону.законом.

Успішний розвиток валютних відносин можливий за умови існування особливого ринку, на якому можна вільно продати та купити валюту. Без такої можливості економічні контрагенти просто не змогли б реалізувати свої валютні відносини - не мали б іноземної валюти для здійснення своїх зовнішніх зобов'язань, не могли б перетворити одержану інвалютну виручку в національні гроші для виконання своїх внутрішніх зобов'язань. Такий ринок заведено називати валютним.

Проте на валютному ринку купують і продають валюту не тільки для здійснення платежів, а й для інших цілей: для спекулятивних операцій, операцій хеджування валютних ризиків тощо. При цьому ці операції набувають все більшого поширення, що виводить валютний ринок за межі простого додатку до міжнародних розрахунково-платіжних відносин і надає йому статусу відносно самостійної економічної структури.

Валютні ринки є найбільш повною формою ринкових відносин. Вони ефективно обслуговують внутрішній і міжнародний платіжний обіг, забезпечують ефективне здійснення розрахунків, більш раціональне використання валютних коштів, прискорення їх обігу, управління ліквідністю в іноземній валюті, страхування "звичайних ринків" від можливої зміни валютних курсів, одержання учасниками валютних операцій прибутку у вигляді різниці курсів валют, проведення

валютної політики, спрямованої на державне регулювання економіки.

На валютних ринках здійснюється обмін іноземної валюти/банківського металу (операція з купівлі (продажу) однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту, одного банківського металу в інший або в іноземну валюту) у формі купівлі-продажу. Необхідність таких операцій викликана відсутністю єдиного платіжного засобу, використання котрого було б можливим як міжнародного засобу обігу при розрахунках у зовнішній торгівлі за послуги, кредити, інвестиції і т. ін.

Основою для проведення валютних операцій на валютних ринках є міжнародна торгівля і пов'язані з нею послуги, а міжнародний рух капіталу і кредитів сприяють розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Фінансові послуги на валютному ринку є підсистемою ринку фінансових послуг.

Операції на умовах маржинальної торгівлі - безготівкові операції (для банківських металів - без фізичної поставки), які передбачають виконання двох зустрічних зобов'язань з купівлі та продажу однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту/гривні (банківського металу за інший банківський метал/іноземну валюту) та здійснюються без їх реальної поставки на валютному ринку України або міжнародному валютному ринку з метою отримання прибутку від зміни валютного курсу або хеджування ризиків;

Операція сторно - операція з повернення клієнту відповідної суми коштів у національній або іноземній валюті протягом 15 хвилин після проведення валютно-обмінної операції в разі відмови клієнта від валютно-обмінної операції.

Валютний ринок має всі атрибути звичайного ринку: об'єкти і суб'єкти, попит і пропонування, ціну, особливу інфраструктуру та комунікації тощо.

Валютний ринок є системою сталих і водночас різноманітних економічних та організаційних відносин між учасниками міжнародних розрахунків з приводу:

- валютних операцій;
- зовнішньої торгівлі;
- надання послуг;
- здійснення інвестицій;
- інших видів діяльності, які вимагають обміну і використання різних іноземних валют та пов'язані із зовнішньоекономічними зв'язками.

Об'єктом купівлі-продажу на цьому ринку є валютні цінності, іноземні - для резидентів, коли вони купують чи продають їх за національну валюту, та національні - для нерезидентів, коли вони купують чи продають ці цінності за іноземну валюту. Оскільки на ринку здійснюють разом операції обох цих видів, то об'єктом купівлі-продажу одночасно виступають національні та іноземні валютні цінності

Учасники валютних ринків поділяються на дві групи:

- пасивні, у котрих час від часу виникає необхідність у проведенні валютних операцій (вони не визначають ціну);
- активні, які встановлюють ціни (market makers).

Суб'єктами ринку є:

- 1) банки, що отримали банківську ліцензію;
- 2) небанківські фінансові установи, що отримали ліцензію;
- 3) оператори поштового зв'язку, що отримали ліцензію;
- 4) центральний контрагент.

До основних суб'єктів, що функціонують на валютному ринку, належать:

1. Фірми, що здійснюють зовнішню торгівлю або капіталовкладення за кордоном.

2. Приватні особи, що здійснюють перекази валют, купують валюту та здійснюють інші не торговельні угоди.

3. Валютні біржі, що формують ринковий валютний курс, здійснюють обмін валют для юридичних та фізичних осіб.

4. Валютні брокерські фірми, які зводять покупців та продавців іноземної валюти, здійснюють між ними конверсійні або депозитно-кредитні операції.

5. Спекулянти, які постійно купують-продають валюту задля одержання доходу від різниці в її курсі; професійними спекулянтами є валютні дилери. Ними можуть бути юридичні та фізичні особи.

6. Хеджери, які здійснюють операції на валютному ринку для захисту від несприятливої зміни валютного курсу.

Спільним для всіх суб'єктів валютного ринку є бажання одержати прибуток від своїх операцій. Одні з них одержують прибуток (або збиток) безпосередньо після завершення відповідної операції, наприклад спекулянти; інші прибуток одержують згодом, після завершення дальших господарських операцій, оплачених купленою на ринку валютою, наприклад підприємці.

Попит і пропонування на валютному ринку мають ту особливість, що об'єктом та інструментом купівлі-продажу тут є гроші різної національної належності. Тому попит на іноземну валюту одночасно є пропонуванням національної валюти, а пропонування іноземної валюти є одночасно попитом на національну валюту. Проте коли йдеться про національні валютні ринки, то під попитом мається на увазі попит на іноземну валюту як бажання купити певну її суму, а під пропонуванням - пропонування іноземної валюти як бажання продати певну її суму.

На стан і динаміку попиту і пропонування на валютному ринку впливає велика кількість чинників економічного, політичного, правового і психологічного характеру. Усі вони поділяються на три групи.

1. Курсоутворювальні чинники:

- стан платіжного балансу в країні;
- обсяги ВВП, які виробляються в країні;
- внутрішнє і зовнішнє пропонування грошей;
- процентні ставки в країнах, валюти яких порівнюються;
- співвідношення внутрішніх цін країни із зовнішніми.

Ці чинники можна назвати базовими, тобто такими, що визначають такий стан співвідношення попиту і пропонування на валютному ринку, який схильний до стабільності чи поступової, внутрішньо зумовленої та передбачуваної зміни.

Вплив стану платіжного балансу на кон'юнктуру валютного ринку виявляється в тому, що надходження валюти в країну за поточними і капітальними статтями балансу збільшує пропонування, а валютні платежі за кордоном збільшують попит на валютному ринку. Тому збалансовані валютні надходження і платежі за названими статтями балансу створюють сприятливі умови для врівноваження попиту і пропонування на валютному ринку і стабілізації його кон'юнктури.

Вплив на валютний ринок обсягу ВВП, що виробляється в країні, базується на тому, що його зміна впливає на динаміку експорту й імпорту. Якщо обсяг ВВП зростає, це створює передумови для збільшення експорту і зменшення імпорту, що сприяє формуванню активного сальдо платіжного балансу і поліпшенню кон'юнктури ринку. І навпаки, якщо обсяг ВВП скорочується, це спричинятиме падіння експорту і зростання імпорту, формування від'ємного сальдо платіжного балансу і погіршення кон'юнктури ринку.

Вплив внутрішнього пропонування національних грошей базується на тісному зв'язку валютного ринку з іншими сегментами грошового ринку. Якщо пропонування грошей на ринку банківських кредитів чи ринку цінних паперів зросте, це може погіршити кон'юнктуру на цих ринках, унаслідок чого частина пропонування грошей звідти перейде на валютний ринок, де кон'юнктура залишилась незмінною. Але якщо таке переміщення грошей буде значним, то попит на валюту почне зростати випереджальними темпами, і рівновагу буде порушено й там. Якщо пропонування грошей зростатиме безпосередньо на валютному ринку (зовнішнє пропонування), наприклад у цілях валютної інтервенції, то це негайно вплине на його кон'юнктуру, і остання погіршає для національної валюти.

Вплив співвідношення процентних ставок у двох країнах полягає в тому, що вищі процентні ставки стимулюють приплив у відповідну країну вільних грошових капіталів з країн, де процентні ставки низькі. Це сприятиме формуванню активного сальдо платіжного балансу за статтями капітальних операцій та поліпшенню кон'юнктури валютного ринку. У країні з низькими процентними ставками ситуація розвиватиметься в протилежному напрямку.

Вплив співвідношення внутрішніх і зовнішніх цін базується на тому, що в країнах з низькими внутрішніми цінами створюються додаткові стимули для нарощування експорту й стримування імпорту, що сприяє формуванню активного сальдо платіжного балансу.

2. Регулятивні чинники:

- заходи прямого державного регулювання (фінансово-бюджетна політика, квотування та ліцензування, грошово-кредитна політика, регулювання цін, інтервенційна політика, розподіл валюти тощо);

- структурні чинники. Ці чинники впливають на кон'юнктуру ринку через зміну курсоутворювальних чинників. Вони вводяться в дію державою свідомо для досягнення певних цілей в її економічній політиці і можуть давати значний ефект в умовах, коли економіка країни перебуває у стані тривалої рівноваги.

3. Чинники кризового характеру:

- дефіцит державного бюджету;
- безконтрольна емісія та інфляція;
- штучне і надмірне регулювання цін;
- висока монополізація виробництва.

Ці чинники виникають при порушенні динамічної рівноваги економіки, послабляють дію курсоутворювальних чинників та знижують результативність регулятивних заходів держави.

У всій цій сукупності чинників вирішальною (базовою) є перша група (курсоутворювальна). У свою чергу, у базовій групі ключове місце посідає платіжний баланс, його стан та динаміка. Він має комплексний характер і акумулює в собі певною мірою дію всіх інших чинників.

Валютний ринок має власну інфраструктуру і широко розвинуту систему сучасних комунікацій, що забезпечують оперативний зв'язок між усіма суб'єктами ринку не тільки в межах окремих країн, а й у світовому масштабі. Залежно від організації торгівлі валютний ринок поділяється на біржовий і позабіржовий. На біржовому ринку торгівля валютою здійснюється організовано на спеціальному майданчику, який називається валютною біржею. Хоч біржі звичайно не є комерційними підприємствами, проте за свої послуги вони стягують вагомі комісійні. Тому суб'єкти валютного ринку все менше звертаються до послуг традиційних бірж, і останні поступово згортають свою діяльність.

Валютний ринок має свою структуру, яка включає національні (місцеві) ринки, міжнародні ринки та світовий ринок. Вони розрізняються за масштабами і характером валютних операцій, кількістю валют, що продаються-купуються, рівнем правового регулювання тощо.

Національні валютні ринки існують у більшості країн світу, вони обмежуються економічним простором конкретної країни і регулюються її національним валютним законодавством.

Міжнародні валютні ринки сформувалися у країнах, в яких до мінімуму зведені обмеження на валютні операції (валютні обмеження).

Ринок конверсійних операцій є найтипівішим для валютного ринку взагалі, його ключовим елементом. На цьому ринку купівля-продаж здійснюється в традиційній формі, переважно на еквівалентних засадах шляхом обміну рівновеликих цінностей, представлених різними валютами.

Якраз на цьому ринку складаються умови для формування зовнішньої ціни грошей - їх валютного курсу.

Ринок депозитно-кредитних операцій - це досить специфічний сектор валютного ринку, на якому купівля-продаж валюти має умовний характер, що виявляється в залученні банками інвалюти на депозитні вклади на узгоджені строки та в наданні банками інвалютних позичок на різні строки. На відміну від ринку конверсійних операцій, на цьому ринку ціна валюти формується у вигляді процента.

Валютний ринок виконує певні функції, в яких виявляється його призначення й економічна роль. Основними його функціями є:

- забезпечення умов та механізмів для реалізації валютної політики держави;
- створення суб'єктам валютних відносин передумов для своєчасного здійснення міжнародних платежів за поточними і капітальними розрахунками та сприяння завдяки цьому розвитку зовнішньої торгівлі;
- забезпечення прибутку учасникам валютних відносин;
- формування та врівноваження попиту і пропонування валюти і регулювання валютного курсу;
- страхування валютних ризиків;
- диверсифікація валютних резервів.

Фінансові послуги на валютному ринку стосуються здійснення поточних валютних операцій в Україні та операцій, пов'язаних з рухом іноземного капіталу в Україну, що спрямовуються як інвестиції фінансового характеру (придбання цінних паперів). Положення НБУ про транскордонне переміщення валютних цінностей визначає порядок ввезення, пересилання на митну територію України, вивезення, пересилання з митної території України або транзит через митну територію України фізичними особами, юридичними особами та банками готівкової валюти і банківських металів.

Закон України «Про валюту і валютні операції» визначає порядок ліцензування Національним банком України:

1. Банки надають банківські та інші фінансові послуги, якщо вони є валютними операціями, на підставі банківської ліцензії.

2. Небанківські фінансові установи на підставі ліцензії Національного банку України на здійснення валютних операцій здійснюють такі валютні операції:

1) торгівля валютними цінностями в готівковій формі;

2) здійснення платіжних операцій;

3) здійснення розрахунків у іноземній валюті на території України за договорами страхування життя;

4) факторинг (у частині здійснення розрахунків на території України в іноземній валюті між факторами та клієнтами за операціями з міжнародного факторингу щодо відступлення права грошової вимоги до боржника-нерезидента);

5) інші валютні операції, визначені Національним банком України.

До заходів захисту національної валютної системи та забезпечення валютної безпеки держави:

1. Національний банк України за наявності ознак нестійкого фінансового стану банківської системи, погіршення стану платіжного балансу України, виникнення обставин, що загрожують стабільності банківської та (або) фінансової системи держави, має право запровадити такі заходи захисту:

1) обов'язковий продаж частини надходжень в іноземній валюті у межах, передбачених нормативно-правовими актами Національного банку України;

2) встановлення граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів;

3) встановлення особливостей здійснення операцій, пов'язаних із рухом капіталу;

4) запровадження дозволів та (або) лімітів на проведення окремих валютних операцій;

5) резервування коштів за валютними операціями;

б) заходи відповідно до статті 7¹ Закону України "Про Національний банк України", виключний перелік яких визначається нормативно-правовими актами Національного банку України.

2. Правління НБУ має право запровадити заходи захисту національної валютної системи та забезпечення валютної безпеки держави на строк не більше шести місяців та подовжувати строк дії попередніх заходів захисту на строк не більше шести місяців.

3. У разі запровадження та (або) подовження строку дії та (або) припинення дії заходів захисту національної валютної системи та забезпечення валютної безпеки держави НБУ інформує про це органи суб'єктів міжнародного права відповідно до норм міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

4. Національний банк України протягом трьох місяців з дня запровадження або подовження строку дії заходу захисту національної валютної системи та забезпечення валютної безпеки держави або припинення дії заходу захисту зобов'язаний підготувати та подати Комітету Верховної Ради України, до предметів відання якого належить питання банківської діяльності, звіт про запровадження заходу (заходів) захисту.

Мета запровадження заходу (заходів) захисту має містити: оцінку ступеня і масштабу кризових явищ у грошово-кредитній сфері, оцінку ознак нестійкого фінансового стану банківської системи та обставин, що стали підставою для запровадження.

У процесі взаємного обміну результатами діяльності національних господарств формується валютна система, що є державно-правовою формою організації валютних відносин і поділяється на національну та міжнародну (регіональну) валютні системи. Важливим призначенням національної валютної системи є розроблення і реалізація державної валютної політики як сукупності організаційно-правових та економічних заходів у

сфері міжнародних валютних відносин, спрямованих на досягнення визначених державою цілей.

Кінцевими цілями валютної політики є стратегічні цілі монетарної політики взагалі - зростання зайнятості та виробництва ВВП, стабілізація цін. Механізм валютної політики пов'язаний також із проміжними та тактичними цілями монетарної політики, оскільки має можливість впливати своїми інструментами на основні монетарні індикатори - масу грошей в обороті та процентну ставку.

Крім загальномонетарних цілей валютна політика має свої специфічні цілі, що реалізуються переважно у валютній сфері, і теж справляють істотний вплив на розвиток реального сектору економіки. Це, зокрема:

- лібералізація валютних відносин у країні;
- забезпечення збалансованості платіжного балансу та стабільних джерел надходження іноземної валюти на національний ринок;
- забезпечення високого рівня конвертованості національної валюти;
- захист іноземних та національних інвестицій у країні;
- забезпечення стабільності курсу національної валюти.

Досягнення цілей валютної політики забезпечується через законодавче регулювання валютних відносин (валютне регулювання) і контроль за виконанням установлених вимог, норм і правил (валютний контроль). Тому поняття валютної політики і валютного регулювання тісно між собою пов'язані.

Тема 8. Фінансові послуги на ринку позик (кредитному)

Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» регулює відносини, що виникають під час емісії, обігу цінних паперів, укладення і виконання деривативів та правочинів на ринках капіталу та організованих товарних ринках, а також під час провадження професійної діяльності на

ринках капіталу та організованих товарних ринках, з метою забезпечення відкритості та ефективності функціонування ринків капіталу та організованих товарних ринків.

Регульований ринок позик (кредитний) - багатостороння система, яка управляється юридичною особою та, в установленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку порядку, забезпечує створення організаційних, технологічних, інформаційних, правових та інших умов для збирання та поширення інформації стосовно пропозицій фінансових інструментів, і попиту на них, проведення регулярних торгів такими інструментами, централізованого укладання договорів щодо фінансових інструментів, згідно з правилами, встановленими оператором регульованого ринку та зареєстрованими у встановленому цим Законом порядку.

Регулятор - визначений законом державний орган, метою діяльності якого є державне регулювання визначеного ринку.

Системно важливий професійний учасник ринків капіталу та організованих товарних ринків - професійний учасник ринків капіталу та організованих товарних ринків, що відповідає критеріям, встановленим Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, діяльність якого впливає на стабільність ринків капіталу та/або організованих товарних ринків. Міжнародний ідентифікаційний код юридичної особи (код LEI) - номер (код), що дозволяє однозначно ідентифікувати юридичну особу, яка є учасником ринку капіталу, та присвоєння якого передбачено законодавством.

Пруденційні нормативи - кількісні та якісні показники, встановлені Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку з метою здійснення пруденційного нагляду, обов'язкові для дотримання професійними учасниками ринків капіталу та організованих товарних ринків.

Актив, допущений до торгів на багатосторонній торгівельній системі - допущені до торгів на багатосторонній торгівельній системі продукція, емісійні цінні папери (у тому

числі іноземних емітентів) та інші фінансові інструменти, валюта України, іноземна валюта, банківські метали та інше майно, визначене родовими ознаками.

Дефолт - одна або декілька обставин, визначених проспектом цінних паперів (рішення про емісію цінних паперів) відсоткових чи дисконтних корпоративних облигацій, облигацій внутрішніх місцевих позик, облигацій міжнародних фінансових організацій або іпотечних облигацій, які становлять порушення обов'язків емітента або особи, яка надає забезпечення за облигаціями, свідчать про можливість такого порушення в майбутньому або завдають шкоди правам та/або інтересам власників облигацій, та за настання яких власники облигацій набувають права, визначені цим Законом, іншими актами законодавства та/або проспектом (рішенням про емісію) таких облигацій. У разі відсутності у проспекті цінних паперів (рішенні про емісію цінних паперів) зазначених обставин ними визнаються обставини, визначені Законом.

Договір репо - договір купівлі-продажу та зворотного продажу-купівлі базового активу, у тому числі визначеного родовими ознаками.

Неттінг - повне або часткове припинення зобов'язань за деривативами та правочинами щодо інших фінансових інструментів або інших активів, шляхом заліку зобов'язань або в інший спосіб.

Реструктуризація заборгованості за випуском облигацій (далі - реструктуризація заборгованості) - перегляд обов'язків емітента та/або особи, яка надає забезпечення, шляхом, зокрема, внесення змін до умов або припинення зобов'язань, надання додаткового забезпечення, прощення частини боргу, задоволення вимог кредитора (кредиторів), відчуження майна, переведення прав вимоги в капітал, обміну облигацій на інші цінні папери або корпоративні права, емісії нових цінних паперів, новації боргових зобов'язань, вжиття інших заходів.

1. Ринки капіталу (ринок фінансових інструментів) - фондовий ринок та ринок деривативів.

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) - сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо емісії, обігу та обліку цінних паперів.

Ринок деривативів - сукупність учасників ринку деривативів та правовідносин між ними, що виникають під час укладання та виконання деривативів, а також правочинів щодо них.

2. Учасники ринків капіталу - учасники фондового ринку та учасники ринку деривативів.

Учасники фондового ринку - емітенти (у тому числі іноземні) або особи, які видали неемісійні цінні папери, інвестори в цінні папери, адміністратори, професійні учасники ринків капіталу, саморегульовані організації професійних учасників ринків капіталу.

Учасники ринку деривативів - інвестори у фінансові інструменти, які є сторонами деривативів, професійні учасники ринків капіталу, саморегульовані організації професійних учасників ринків капіталу.

Інституційні інвестори - інвестори у цінні папери та інші фінансові інструменти, якими є інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди), інвестиційні фонди, взаємні фонди інвестиційних компаній, недержавні пенсійні фонди, фонди банківського управління, страхові компанії, інші фінансові установи, що здійснюють операції з фінансовими активами в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, - також за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Саморегульована організація професійних учасників ринків капіталу - неприбуткове об'єднання учасників ринків капіталу, що провадять професійну діяльність на ринках капіталу, яке

відповідає критеріям та вимогам, установленим Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Професійні учасники ринків капіталу - юридичні особи, утворені в організаційно-правовій формі акціонерних товариств або товариств з обмеженою відповідальністю, що провадять на ринках капіталу професійну діяльність.

3. Ринки капіталу поділяються на організований та поза організований ринки.

Організований ринок капіталу - регульований фондовий ринок, регульований ринок деривативів, фондова багатостороння торговельна система та багатостороння торговельна система деривативів.

4. Торгівля фінансовими інструментами здійснюється на організованих ринках капіталу та поза ними.

Організованими ринками капіталу є регульовані ринки (фондові, деривативних контрактів, грошові), багатосторонній торговельний майданчик (далі - оператор БТМ) (фондові, деривативних контрактів) та організований торговельний майданчик (далі - оператор ОТМ) (облігацій та деривативних контрактів).

Відповідно до статті 35 «Ринок деривативів» Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»:

1. Деривативи укладаються як на регульованому ринку або багатосторонній торговельній системі (далі - БТС), так і поза ними.

Регульований ринок деривативів - регульований ринок, оператор якого на підставі відповідної ліцензії, виданої Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, забезпечує укладання деривативів кожного торговельного дня протягом календарного року.

2. Укладання деривативів на регульованому ринку здійснюється згідно із специфікаціями.

Укладення деривативів на БТС може здійснюватися згідно із специфікаціями.

Специфікації деривативів розробляються оператором для кожного з деривативів, які укладаються на відповідному ринку деривативів, та реєструються:

- Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку після їх погодження Національним банком України - щодо поставних деривативів грошового ринку. Національний банк України має право відмовити у погодженні відповідних специфікацій з підстав, визначених нормативно-правовими актами Національного банку України;

- Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку після їх погодження регулятором відповідного товарного ринку - щодо поставних деривативів, базовий актив яких належить до сфери регулювання такого регулятора. Регулятор відповідного товарного ринку має право відмовити у погодженні відповідних специфікацій з підстав, визначених нормативно-правовими актами такого регулятора.

- Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку - щодо інших поставних та розрахункових деривативів.

3. Оператор регульованого ринку повинен забезпечити, щоб усі операції з деривативами, які здійснюються на відповідному регульованому ринку, підлягали клірингу через Центрального контрагента.

Оператор БТС може у правилах відповідної БТС передбачити, що операції з деривативами, які здійснюються на такій БТС, підлягають клірингу через Центрального контрагента.

З метою зниження ризику невиконання або неналежного виконання зобов'язань стороною деривативу Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку може встановлювати випадки обов'язковості проведення клірингу Центральним контрагентом за відповідними категоріями деривативів, укладених поза регульованим ринком, крім деривативів грошового ринку.

Випадки обов'язковості проведення клірингу Центральним контрагентом за деривативами грошового ринку, укладеними

поза регульованим ринком, можуть встановлюватися Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Національним банком України.

4. Деривативи, що укладаються поза регульованим ринком деривативів, можуть укладатися на підставі генеральної угоди або в інший спосіб.

5. Умовами генеральної угоди або правилами особи, яка провадить клірингову діяльність, може передбачатися можливість нетінгу. Строк виконання кожного зі зобов'язань, за якими здійснюється нетінг, вважається таким, що настав у момент нетінгу, передбаченого такими угодами чи правилами.

Правочин, на підставі якого або у зв'язку з яким виникає застава або інше обтяження, пов'язане з деривативом, може передбачати випадки набуття заставодержателем (обтяжувачем) права звернення стягнення на предмет застави (обтяження), погоджені сторонами.

6. Сторона дериватива, укладеного поза регульованим ринком, зобов'язана подати інформацію про його укладання до торгового репозиторію, в порядку та строки встановлені Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Подання інформації однією зі сторін дериватива звільняє іншу сторону дериватива від обов'язку подавати таку інформацію до торгового репозиторію.

Випадки, порядок, строк та зміст інформації, що подається стороною дериватива до торгового репозиторію, встановлюються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Торговий репозиторій у порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, забезпечує доступ органів державної влади до накопиченої ним інформації з метою виконання їх повноважень.

7. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку встановлює вимоги та показники, що обмежують ризики учасників регульованого ринку деривативів, зокрема встановлює

методику розрахунку лімітів позицій, які учасник регульованого ринку деривативів може мати за товарними деривативами, та порядок їх дотримання.

8. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку здійснює регулювання укладання та/або виконання банками деривативів грошового ринку поза регульованим ринком виключно в межах повноважень та у спосіб, передбачені законом.

Особливості виконання деривативів:

1. Якщо на момент виконання обов'язку сторони дериватива щодо відчуження базового активу здійснити таке відчуження неможливо, обов'язок щодо відчуження базового активу замінюється грошовими розрахунками між сторонами, виходячи з ціни відповідного базового активу (базового показника), якщо інше не передбачено законодавством або договором.

2. Якщо на момент виконання обов'язку сторони деривативу щодо платежу за деривативом базовий показник дериватива неможливо встановити, для цілей розрахунків сторін використовується останнє відоме значення відповідного базового показника, якщо інше не передбачене законодавством або договором.

Професійна діяльність на ринках капіталу - діяльність акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю з надання фінансових та інших послуг у сфері розміщення та обігу цінних паперів, укладання деривативів, обліку прав на цінні папери та прав за цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів, що відповідає вимогам, установленим до такої діяльності цим Законом та законодавством.

2. На ринках капіталу здійснюються такі види професійної діяльності:

1) діяльність з торгівлі фінансовими інструментами;

- 2) діяльність з управління активами інституційних інвесторів;
- 3) депозитарна діяльність;
- 4) діяльність з організації торгівлі фінансовими інструментами;
- 5) клірингова діяльність.

3. Професійна діяльність на ринках капіталу здійснюється виключно на підставі ліцензії, що видається Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (крім професійної діяльності Центрального депозитарію цінних паперів та депозитарної діяльності Національного банку України).

Професійна діяльність Центрального депозитарію цінних паперів провадиться на підставі правил Центрального депозитарію цінних паперів, зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Депозитарна діяльність Національного банку України провадиться з урахуванням особливостей депозитарної та клірингової діяльності з цінними паперами відповідно до компетенції, встановленої Законом України "Про депозитарну систему України".

4. За умови реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку об'єднання професійних учасників ринків капіталу як саморегульованої організації за відповідним видом професійної діяльності, членство всіх професійних учасників ринків капіталу, які провадять відповідний вид професійної діяльності на ринках капіталу, є обов'язковим в саморегульованій організації, що об'єднує професійних учасників ринків капіталу за цим видом професійної діяльності.

5. Професійні учасники ринків капіталу та їх відокремлені підрозділи, у тому числі ті, що утворені та діють в іноземних державах, повинні дотримуватися вимог щодо організації фінансового моніторингу, встановлених законодавством України у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

6. Професійний учасник ринків капіталу в установленому законодавством порядку вживає заходів щодо обмеження ділових відносин або фінансових операцій з особами, що діють на території держав, які не виконують або неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму.

7. Професійна діяльність на організованих товарних ринках - діяльність акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю з надання послуг у сфері організації торгівлі продукцією та інструментами грошового ринку.

На організованих товарних ринках здійснюються такі види професійної діяльності:

- діяльність з організації торгівлі продукцією;
- діяльність з організації торгівлі інструментами грошового ринку.

1. Фінансовими інструментами є:

1) цінні папери, у тому числі цінні папери інститутів спільного інвестування;

2) інструменти грошового ринку;

3) опціони, ф'ючерси, свопи, контракти на майбутню відсоткову ставку та будь-які інші деривативні контракти, базовим активом яких є цінні папери, валюта або інші деривативні контракти, базовим показником яких є процентні ставки, дохідність, індекси або курс, та які можуть бути виконані у вигляді фізичної поставки (поставні деривативні контракти) або розрахунків (розрахункові деривативні контракти);

4) опціони, ф'ючерси, свопи, форварди та інші деривативні контракти, базовим активом яких є продукція, які мають або можуть бути виконані у вигляді розрахунків за вибором однієї із сторін (змішані деривативні контракти), крім випадків неплатоспроможності або інших випадків припинення зобов'язань;

5) опціони, ф'ючерси, свопи та інші деривативні контракти, базовим активом яких є продукція, що укладаються на торговельних майданчиках та які можуть бути виконані у вигляді фізичної поставки (поставні деривативні контракти);

6) опціони, ф'ючерси, свопи, форварди та інші деривативні контракти, базовим активом яких є продукція, які можуть бути виконані у вигляді фізичної поставки (поставні деривативні контракти) та які мають характеристики іншого деривативного фінансового інструменту;

7) деривативні фінансові інструменти, що передбачають передачу кредитного ризику, зокрема кредитні ноти та кредитні дефолтні свопи;

8) фінансові контракти на різницю цін;

9) опціони, ф'ючерси, свопи, контракти на майбутню відсоткову ставку та будь-які інші деривативні контракти, що стосуються кліматичних параметрів, ставок фрахту, показників інфляції або інших показників економічної статистики, які мають бути виконані у вигляді розрахунків (розрахункові деривативні контракти) або можуть бути виконані у вигляді розрахунків за вибором однієї із сторін (змішані деривативні контракти), крім випадків неплатоспроможності або інших випадків припинення зобов'язань;

10) деривативні контракти, що стосуються активів, прав, зобов'язань, індексів, курсів, які не зазначені у цій частині та які мають характеристики іншого деривативного фінансового інструменту, у тому числі які укладаються на регульованому ринку, ОТМ або БТМ.

2. Не є фінансовими інструментами:

1) контракти (договори) щодо оптових енергетичних продуктів, що укладаються на ОТМ, поза організованим ринком або на будь-якому торговельному майданчику/місці (централізованому чи децентралізованому організованому ринку), які не є БТМ чи регульованим ринком, та щодо яких поставка є обов'язковою, а також контракти на різницю цін

щодо енергетичних продуктів/послуг та договори про надання послуги із забезпечення стабільності ціни на електричну енергію, щодо яких поставка не є обов'язковою;

2) поставні опціони, ф'ючерси, свопи, форварди та інші деривативні контракти, базовим активом яких є продукція, що укладаються в комерційних цілях та не мають характеристики іншого деривативного фінансового інструменту;

3) товарні спот-контракти незалежно від майданчика/місця торгівлі (ринку, на якому вони торгуються);

4) товарні форвардні контракти (договори) щодо оптових енергетичних продуктів з фізичною поставкою, торгівля якими здійснюється на майданчиках/ринках, інших, ніж БТМ та регульований ринок.

3. Інструменти грошового ринку - це казначейські зобов'язання України, ощадні сертифікати банків, депозитні сертифікати банків, векселі, а також інші інструменти (в тому числі цінні папери), що мають всі з таких характеристик:

1) мають вартість, що може бути визначена у будь-який момент часу;

2) не є деривативними фінансовими інструментами;

3) мають період до погашення в момент емісії (видачі) 397 днів або менше.

Діяльність з торгівлі фінансовими інструментами провадиться інвестиційними фірмами, які створюються у формі акціонерного товариства та товариства з обмеженою відповідальністю, для яких операції з фінансовими інструментами є виключним видом діяльності.

Діяльність з торгівлі фінансовими інструментами включає такі види діяльності:

1) субброкерська діяльність;

2) брокерська діяльність;

3) дилерська діяльність;

4) діяльність з управління портфелем фінансових інструментів;

- 5) інвестиційне консультування;
- 6) андеррайтинг з гарантією продажу;
- 7) андеррайтинг без гарантії продажу.

Інвестиційна фірма може з урахуванням вимог законодавства надавати клієнтам такі додаткові послуги, якщо вони включені до отриманої такою інвестиційною фірмою ліцензії на провадження будь-якого з видів професійної діяльності з торгівлі фінансовими інструментами:

1) надання клієнтам кредитів та позик для укладення за участю або посередництвом такої інвестиційної фірми деривативів та правочинів щодо фінансових інструментів;

2) надання клієнтам - юридичним особам консультацій з питань фінансування їхньої господарської діяльності, стратегії розвитку, інших пов'язаних питань, надання послуг та консультацій щодо реорганізації або купівлі корпоративних прав юридичних осіб;

3) здійснення операцій з валютою, пов'язаних з проведенням операцій з фінансовими інструментами за участю такої інвестиційної фірми;

4) проведення інвестиційних досліджень та фінансового аналізу або надання будь-яких інших загальних рекомендацій, пов'язаних з проведенням операцій з фінансовими інструментами;

5) послуги, пов'язані з андеррайтингом.

Додаткові послуги можуть надаватися виключно разом з послугами, передбаченими відповідним видом професійної діяльності з торгівлі фінансовими інструментами.

Розмір первинного капіталу інвестиційної фірми, що провадить професійну діяльність з торгівлі фінансовими інструментами, повинен відповідати вимогам щодо його розрахунку, встановленим статтею 58 цього Закону, та вимогам щодо його розміру, встановленим Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, та його мінімальний розмір не може бути нижчим за 10 мільйонів гривень.

4. Субброкерська діяльність - діяльність інвестиційної фірми з прийняття від клієнтів замовлень на укладання деривативів та правочинів щодо них та/або правочинів щодо інших фінансових інструментів за рахунок клієнтів і надання відповідних замовлень для виконання іншої інвестиційної фірмі, яка здійснює брокерську діяльність.

5. Брокерська діяльність - діяльність інвестиційної фірми з укладання деривативів та правочинів щодо них та/або правочинів щодо інших фінансових інструментів за рахунок клієнтів від імені клієнтів або від свого імені.

6. Дилерська діяльність - діяльність інвестиційної фірми з укладання деривативів та правочинів щодо них та/або правочинів щодо інших фінансових інструментів від свого імені та за власний рахунок.

7. Діяльність з управління портфелем фінансових інструментів - діяльність інвестиційної фірми з управління портфелями фінансових інструментів, які складаються з одного або більше фінансових інструментів, в інтересах клієнтів.

Інвестиційна фірма має право укладати договори про управління портфелем фінансових інструментів з фізичними та юридичними особами. Договір про управління портфелем фінансових інструментів не може укладатися інвестиційною фірмою з компанією з управління активами.

Мінімальна сума договору про управління портфелем фінансових інструментів з одним клієнтом - фізичною особою встановлюється Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

8. Інвестиційне консультування - діяльність інвестиційної фірми з надання індивідуальних рекомендацій клієнту на його вимогу або з ініціативи інвестиційної фірми щодо укладання деривативів та правочинів щодо них та/або правочинів з іншими фінансовими інструментами.

9. Андеррайтинг з гарантією продажу - діяльність інвестиційної фірми з укладання договорів про відчуження

цінних паперів та/або вчинення дій чи надання послуг, пов'язаних з таким відчуженням, у процесі емісії цінних паперів за дорученням, від імені та за рахунок емітента на підставі відповідного договору з емітентом, який передбачає повний або частковий викуп інвестиційною фірмою цінних паперів, які не були відчужені інвесторам, за ціною, визначеною у договорі з емітентом.

10. Андеррайтинг без гарантії продажу - діяльність інвестиційної фірми з укладання договорів про відчуження цінних паперів та/або вчинення дій чи надання послуг, пов'язаних з таким відчуженням, у процесі емісії цінних паперів за дорученням, від імені та за рахунок емітента на підставі відповідного договору з емітентом, який не передбачає викуп інвестиційною фірмою цінних паперів, які не були відчужені інвесторам.

Діяльність з управління активами інституційних інвесторів - професійна діяльність учасника ринків капіталу - компанії з управління активами, що провадиться нею за винагороду від свого імені або на підставі відповідного договору про управління активами інституційних інвесторів.

Депозитарна діяльність провадиться учасниками ринків капіталу відповідно до законодавства про депозитарну систему України.

Клірингова діяльність включає:

- клірингову діяльність з визначення зобов'язань;
- клірингову діяльність Центрального контрагента.

Особами, які провадять клірингову діяльність з визначення зобов'язань, є клірингові установи, оператори регульованого ринку, які набули статусу клірингової установи, та Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках, за умови отримання відповідної ліцензії. Центральний депозитарій цінних паперів та Національний банк України можуть провадити клірингову діяльність з визначення зобов'язань з урахуванням вимог, встановлених законодавством.

Клірингова діяльність з визначення зобов'язань - здійснення клірингу, підготовка документів для проведення розрахунків, створення та забезпечення функціонування системи гарантій з виконання зобов'язань за деривативами та правочинами щодо фінансових інструментів, а також за правочинами щодо активів, допущених до торгів на БТС.

Центральний депозитарій цінних паперів, клірингова установа, оператори регульованого ринку або Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках провадять клірингову діяльність з визначення зобов'язань на підставі ліцензії, виданої Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, в установленому нею порядку.

Правила клірингу повинні містити:

- 1) вимоги до учасників клірингу;
- 2) порядок здійснення клірингу за участю та/або без участі центрального контрагента;
- 3) порядок, умови допуску зобов'язань до клірингу та вимоги до таких зобов'язань;
- 4) права і обов'язки особи, яка провадить клірингову діяльність, та учасників клірингу;
- 5) порядок обліку прав та зобов'язань за деривативами, правочинами щодо інших фінансових інструментів, а також за правочинами щодо активів, допущених до торгів на БТС, та їх припинення;
- 6) порядок подання особою, яка провадить клірингову діяльність, учасникам клірингу звітів за результатами клірингу та за результатами розрахунків;
- 7) порядок подання особою, яка провадить клірингову діяльність щодо цінних паперів, Центральному депозитарію цінних паперів та Національному банку України відповідно до встановленої Законом України "Про депозитарну систему України" компетенції і інформації у розрізі клієнтів Центрального депозитарію цінних паперів та/або НБУ та їх депонентів про здійснення переказу цінних паперів за

результатами клірингу зобов'язань за правочинами щодо цінних паперів, вчиненими на організованому ринку капіталу за результатами кожної торговельної сесії такого ринку та поза організованим ринком капіталу, якщо проводяться розрахунки за принципом "поставка цінних паперів проти оплати";

8) порядок подання особою, яка провадить клірингову діяльність щодо цінних паперів, Розрахунковому центру з обслуговування договорів на фінансових ринках інформації про здійснення переказу коштів за результатами клірингу зобов'язань за правочинами щодо цінних паперів, вчиненими на організованому ринку капіталу за результатами кожної торговельної сесії такого ринку та поза організованим ринком капіталу, якщо проводяться розрахунки за принципом "поставка цінних паперів проти оплати";

9) опис заходів, спрямованих на зниження ризиків невиконання або неналежного виконання зобов'язань, що виникають за деривативами та правочинами щодо фінансових інструментів, а також за правочинами щодо активів, допущених до торгів на БТС, на основі одного з механізмів зниження ризиків, вимоги до створення та функціонування яких встановлюються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

10) опис про систему захисту інформації.

Діяльність з організації торгівлі - діяльність, що здійснюється операторами регульованих ринків та операторами БТС, для яких така діяльність не може поєднуватися з іншими видами діяльності, якщо інше не передбачено цим Законом.

Діяльність з організації торгівлі включає:

1) діяльність з організації торгівлі на регульованих ринках, що включає:

- організацію торгівлі цінними паперами (регульований фондовий ринок);
- організацію укладання деривативів (регульований ринок деривативів);

2) діяльність з організації торгівлі на БТС, що включає:

- організацію торгівлі цінними паперами (фондова БТС);
- організацію укладання деривативів (БТС деривативів)
- організацію торгівлі продукцією (товарна БТС);
- організацію торгівлі інструментами грошового ринку (БТС грошового ринку).

Правила функціонування регульованого ринку та БТС складаються з порядку:

1) допуску учасників регульованих ринків до регулярних торгів;

2) організації та проведення регулярних торгів;

3) допуску фінансових інструментів до торгів, зупинення та скасування такого допуску;

4) розкриття інформації про функціонування регульованого ринку та її оприлюднення;

5) розв'язання спорів між учасниками регульованого ринку;

6) здійснення контролю за дотриманням учасниками регульованого ринку правил функціонування регульованого ринку;

7) створення та забезпечення функціонування механізму виявлення, запобігання та усунення конфліктів інтересів між такими особами:

а) оператором регульованого ринку та його власниками;

б) особами, які здійснюють контроль над оператором регульованого ринку чи регульованим ринком;

в) учасниками такого регульованого ринку;

8) застосування санкцій за порушення правил функціонування регульованого ринку;

9) взаємодії з особою, яка провадить клірингову діяльність з визначення зобов'язань, та/або з Центральним контрагентом за правочинами щодо фінансових інструментів, допущених до торгів на регульованих ринках, крім випадків, коли оператор регульованого ринку провадить самостійно на підставі

відповідної ліцензії клірингову діяльність із визначення зобов'язань;

10) взаємодії з Центральним депозитарієм цінних паперів у встановлених законодавством випадках;

11) взаємодії з Національним банком України.

Правила функціонування регульованого ринку деривативів можуть передбачати порядок сплати сторонами дериватива одна одній грошових коштів у сумі, розмір якої залежить від зміни значення базового показника (початкова та варіаційна маржа), якщо це передбачено відповідними специфікаціями.

Правила функціонування БТС складаються з порядку:

- 1) допуску учасників до торгів на БТС;
- 2) організації та проведення торгів;
- 3) допуску активів до торгів, зупинення та його скасування;
- 4) розкриття інформації про функціонування БТС;
- 5) взаємодії з особою, яка провадить клірингову діяльність з визначення зобов'язань, та/або з Центральним контрагентом за правочинами щодо активів, що допущені до торгів на БТС;
- 6) взаємодії з Центральним депозитарієм цінних паперів;
- 7) взаємодії з Національним банком України.

Правила БТС можуть передбачати:

1) створення та забезпечення функціонування механізму виявлення, запобігання та усунення конфліктів інтересів між наступними особами:

- а) оператором БТС та його власниками;
- б) учасниками такої БТС;

2) здійснення контролю за дотриманням учасниками БТС правил функціонування БТС;

3) накладення санкцій за порушення правил функціонування БТС.

Правила регульованого ринку деривативів повинні передбачати порядок реалізації оператором регульованого ринку деривативів заходів управління позиціями учасників такого ринку, зокрема шляхом надання йому таких повноважень:

1) повноваження на контроль за сумами відкритих позицій учасників ринку та їх клієнтів;

2) повноваження на отримання від учасників ринку інформації, зокрема всієї необхідної документації, щодо розміру та мети позиції або взятих зобов'язань, інформації про їх прямих або опосередкованих власників, про угоди про співробітництво та про відповідні активи і зобов'язання на відповідному ринку;

3) повноваження вимагати від особи закриття або зменшення позиції на тимчасовій або постійній основі згідно з потребами конкретного випадку та вживати заходів в односторонньому порядку для забезпечення закриття або зменшення позиції, якщо така особа не виконала зазначену вимогу;

4) повноваження у необхідних випадках вимагати від особи тимчасового повернення ліквідності на ринок за погодженою ціною та у погодженому обсязі з чітко вираженим наміром зменшити вплив великої чи переважної позиції.

Ліцензійні умови провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках за її окремими видами, у тому числі вимоги до розміру статутного і власного капіталу, порядку його визначення, ліквідності, кваліфікаційні вимоги до фахівців професійного учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків, вимоги до приміщення, технічного та програмного забезпечення, вимоги щодо джерел походження коштів, за рахунок яких формується статутний капітал професійного учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків, інші вимоги та показники, що обмежують ризики професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках, регулюють провадження видів професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках, та нормативно-правовими актами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Первинний капітал - це капітал, акумульований юридичною особою, яка має намір провадити професійну

діяльність на ринках капіталу та організованих товарних ринках, та який складається з одного або декількох таких елементів:

- 1) інструменти капіталу;
- 2) емісійний дохід інструментів капіталу;
- 3) накопичені прибутки або збитки;
- 4) накопичений інший сукупний дохід;
- 5) інші резерви.

Тема 9. Фінансові послуги на фондовому ринку

До фінансових послуг на фондовому ринку відносять деривативні контракти. Відповідно до статті 31 «Деривативні контракти та їх класифікація» Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»:

1. Деривативний контракт - це договір, умови якого передбачають обов'язок однієї або кожної із сторін такого договору щодо базового активу та/або умови якого встановлюються залежно від значення базового показника, а також можуть передбачати обов'язок проведення грошових розрахунків.

2. Залежно від порядку укладення деривативного контракту його зміст визначається:

1) генеральною угодою та/або специфікацією деривативного контракту - щодо деривативних контрактів, укладення яких відбувається у багатосторонній системі організованого ринку;

2) генеральною угодою та/або описом деривативного контракту - щодо деривативних контрактів, укладення яких відбувається без використання багатосторонніх систем організованого ринку;

3) сторонами деривативного контракту самостійно - щодо деривативних контрактів, укладення яких відбувається без використання багатосторонніх систем організованого ринку.

3. За наявності зобов'язання щодо передачі базового активу деривативні контракти є поставними, розрахунковими або змішаними.

Поставний деривативний контракт - деривативний контракт, що передбачає передачу базового активу однією або кожною із сторін.

Розрахунковий деривативний контракт - деривативний контракт, що передбачає здійснення розрахунків між сторонами залежно від значення базового показника.

Змішаний деривативний контракт - деривативний контракт, що передбачає можливість за волевиявленням однієї із сторін такого контракту здійснити заміну розрахунків між сторонами передачею базового активу однією або кожною із сторін або можливість за волевиявленням однієї із сторін такого контракту здійснити заміну зобов'язання з передачі базового активу однією або кожною із сторін зобов'язанням здійснити розрахунки.

Наявність базового активу у сторони, яка бере на себе зобов'язання щодо передачі базового активу за поставним деривативним контрактом, на момент укладення такого деривативного контракту не вимагається.

4. За типом базового активу та/або базового показника деривативні контракти поділяються на такі види:

1) деривативні контракти грошового ринку - це деривативні контракти, базовим активом яких є валюта України, іноземна валюта, банківські метали чи інше майно, що визначається базовим активом, чи інші деривативні контракти грошового ринку, базовим показником яких є курс валюти, валютний індекс (курси декількох валют), ціна на банківські метали, процентна ставка (процентний індекс) чи інші показники, що визнаються базовими показниками у нормативно-правових актах НБУ;

2) товарні деривативні контракти - це деривативні контракти, базовим активом яких є продукція чи інший товарний деривативний контракт або базовим показником яких є ціна на продукцію, послуги, роботи чи товарний індекс (ціна на декілька видів продукції);

3) фондові деривативні контракти - це деривативні контракти, базовим активом яких є емісійні цінні папери (у тому

числі іноземних емітентів) чи інші фондові деривативні контракти або базовим показником яких є ціна на такі емісійні цінні папери чи індекс оператора організованого ринку капіталу;

4) інші деривативні контракти - це деривативні контракти, базовим активом яких є право вимоги, інший деривативний контракт (крім деривативних контрактів грошового ринку, товарних або фондових деривативних контрактів), інше майно, що визначається базовим активом, або базовим показником яких є показники статистичної інформації (що визначаються незалежно від сторін деривативного контракту), фізичні, біологічні, хімічні показники стану навколишнього природного середовища, інші показники, що визнаються базовими показниками, а також деривативні контракти, що поєднують ознаки декількох видів деривативних контрактів.

У статті 32 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» надано характеристику базового активу та базового показника:

1. Базовий актив деривативного контракту (далі - базовий актив) - це емісійні цінні папери (у тому числі іноземних емітентів), інші фінансові інструменти, валютні цінності, продукція, роботи, послуги, що мають грошовий вираз вартості.

Базовим активом не можуть бути об'єкти, вилучені з цивільного обороту.

2. Базовий показник деривативного контракту (далі - базовий показник) - це ціна базового активу (в тому числі його курс), дохідність базового активу, процентна ставка, індекс, показники статистичної інформації, фізичні, біологічні, хімічні показники стану навколишнього природного середовища.

3. Деривативний контракт повинен передбачати щонайменше один базовий актив або базовий показник. Один деривативний контракт може визначати декілька базових активів та/або базових показників.

Стаття 33 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» розкриває види деривативних контрактів:

1. Деривативними контрактами є:

- 1) опціон;
- 2) форвард;
- 3) ф'ючерс;
- 4) своп;
- 5) кредитний дефолтний своп;
- 6) свопціон;
- 7) ф'ючерс на своп;
- 8) форвард на своп;
- 9) контракт на різницю цін;
- 10) контракт на майбутню відсоткову ставку;
- 11) інші правочини, що відповідають визначенню Закону.

2. Не є деривативними контрактами кредитні договори, договори репо, договори про участь у фонді фінансування будівництва, договори про придбання сертифікатів фонду операцій з нерухомістю, договори позики, банківського вкладу (депозиту), банківського рахунка, поруки, гарантії, факторингу, лізингу або страхування.

3. Опціон - це деривативний контракт, що укладається на організованому ринку або поза ним, за яким одна сторона зобов'язується у разі пред'явлення вимоги іншою стороною у майбутньому продати базовий актив іншій стороні (опціон "кол") або купити базовий актив у іншій стороні (опціон "пут") за ціною та на інших умовах, визначених сторонами під час вчинення правочину, відповідно до специфікації такого опціону (для опціонів, укладених на організованому ринку). Опціон також може передбачати обов'язок однієї сторони сплатити іншій стороні певну суму коштів за набуте право вимоги за таким опціоном (премію опціону).

4. Форвард - це деривативний контракт, що укладається на організованому ринку або поза ним, за яким одна сторона

зобов'язується у визначений момент у майбутньому передати базовий актив іншій стороні, а інша сторона зобов'язується купити базовий актив за ціною та на інших умовах, визначених сторонами під час укладення договору.

5. Ф'ючерс - це деривативний контракт, що укладається на організованому ринку, за яким одна сторона зобов'язується у визначений момент у майбутньому передати базовий актив іншій стороні, а інша сторона зобов'язується прийняти та оплатити базовий актив за ціною та на інших умовах, визначених сторонами під час укладення контракту, відповідно до специфікації такого ф'ючерсу. Специфікація ф'ючерсу повинна містити, зокрема, інформацію про мінімальну кількість базового активу, який передається за контрактом, його якісні показники, мінімальний крок ціни у ході торгів, умови поставки, дату настання терміну виконання зобов'язання.

6. Своп - це деривативний контракт, що укладається на організованому ринку або поза ним, за яким сторони зобов'язуються протягом дії такого контракту з визначеною ним періодичністю здійснювати обмін платежами, розмір яких визначається відповідно до умов такого контракту.

7. Кредитний дефолтний своп - це деривативний контракт, що укладається на організованому ринку або поза ним, за яким одна або кожна із сторін зобов'язуються здійснювати іншій стороні періодичні або одноразові платежі залежно від платоспроможності передбаченої умовами такого контракту особи, яка є емітентом цінного паперу або стороною деривативного контракту, або залежно від настання визначеної таким контрактом події.

8. Свопціон - це деривативний контракт, що укладається на організованому ринку або поза ним, за умовами якого одна сторона отримує право, а інша сторона безумовне зобов'язання укласти своп на умовах, визначених сторонами під час укладення такого контракту, у визначений ним момент у майбутньому або до настання такого моменту.

9. Ф'ючерс на своп - це деривативний контракт, що укладається на організованому ринку, за яким сторони зобов'язуються у визначений момент у майбутньому укласти своп на умовах, визначених сторонами під час укладення ф'ючерсу на своп, відповідно до специфікації такого ф'ючерсу на своп.

10. Форвард на своп - це деривативний контракт, що укладається поза регульованим ринком, за яким сторони зобов'язуються у визначений момент у майбутньому укласти своп на умовах, визначених сторонами під час укладення форварду на своп.

11. Контракт на різницю цін - це деривативний контракт, що укладається на організованому ринку або поза ним та передбачає обов'язок однієї сторони (покупця) сплатити іншій стороні (продавцю) суму, що дорівнює різниці між ціною базового активу на момент вчинення такого правочину, визначеною у порядку, встановленому сторонами, та ціною такого активу станом на дату закінчення дії контракту, визначеною у порядку, встановленому сторонами (далі - різницю цін), якщо ціна базового активу знизилася, та обов'язок продавця сплатити покупцю різницю цін, якщо ціна базового активу зросла. Контракт на різницю цін не може передбачати обов'язок продавця передати базовий актив.

12. Контракт на майбутню відсоткову ставку - це деривативний контракт, що укладається на організованому ринку або поза ним та передбачає обов'язок однієї сторони (кредитора) сплатити іншій стороні (боржнику) компенсаційний платіж, якщо станом на майбутню дату, визначену деривативним контрактом, розмір відсоткової ставки, визначеної сторонами як базовий актив деривативного контракту (майбутня відсоткова ставка), буде більшим, ніж розмір такого базового активу, зазначений у деривативному контракті (фіксована відсоткова ставка), та обов'язок боржника сплатити кредитору компенсаційний платіж, якщо майбутня відсоткова ставка буде

меншою, ніж фіксована відсоткова ставка. Якщо станом на дату, визначену деривативним контрактом, розмір майбутньої відсоткової ставки у порівнянні з фіксованою відсотковою ставкою не змінився, зобов'язання сторін за контрактом припиняються неможливістю їх виконання.

Компенсаційний платіж розраховується як абсолютне значення (модуль) різниці між добутком передбаченої контрактом суми основного грошового зобов'язання (грошового зобов'язання, до якого застосовується відсоткова ставка) і майбутньої відсоткової ставки та добутком передбаченої контрактом суми основного грошового зобов'язання і фіксованої відсоткової ставки.

Стаття 34 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» окреслює ринок деривативних контрактів:

1. Деривативні контракти укладаються на організованих ринках капіталу та на організованих товарних ринках, передбачених Законом України "Про товарні біржі", а також поза ними, при цьому:

1) деривативні контракти, які є фінансовими інструментами, укладаються на організованих ринках капіталу та поза ними;

2) деривативні контракти, які не є фінансовими інструментами, укладаються на організованих товарних ринках та поза ними.

2. Укладення деривативних контрактів на регульованому ринку деривативних контрактів здійснюється згідно із специфікаціями.

Укладення деривативних контрактів на БТМ деривативних контрактів та ОТМ деривативних контрактів може здійснюватися згідно із специфікаціями.

Специфікації деривативних контрактів розробляються оператором для кожного з деривативних контрактів, які укладаються на відповідному ринку деривативних контрактів, та реєструються:

- Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку після їх погодження Національним банком України - щодо деривативних контрактів грошового ринку;

- Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку після їх погодження центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у відповідних сферах, - щодо поставних товарних деривативних контрактів, базовий актив яких належить до сфери, державну політику у якій формує такий центральний орган виконавчої влади;

- Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку - щодо інших деривативних контрактів.

3. Оператор регульованого ринку повинен забезпечити, щоб усі зобов'язання за деривативними контрактами, що укладаються на відповідному регульованому ринку, підлягали клірингу через центрального контрагента.

Оператор БТМ може передбачити у правилах відповідного БТМ, що зобов'язання за деривативними контрактами, що укладаються на такому БТМ, підлягають клірингу через центрального контрагента.

4. З метою зниження ризику невиконання або неналежного виконання зобов'язань стороною деривативного контракту Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку може встановлювати випадки обов'язковості проведення клірингу центральним контрагентом за відповідними категоріями деривативних контрактів, укладених поза організованим ринком, крім деривативних контрактів грошового ринку.

5. Деривативні контракти, що укладаються поза організованим ринком, можуть укладатися, зокрема, на підставі опису деривативного контракту та/або генеральної угоди.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку встановлює перелік істотних умов генеральної угоди. У разі якщо хоча б однією із сторін генеральної угоди є банк, перелік істотних умов такої генеральної угоди встановлюється

Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Національним банком України.

6. Умовами генеральної угоди або правилами особи, яка провадить клірингову діяльність, може передбачатися можливість нетінгу.

7. У разі укладення, зміни чи припинення деривативного контракту поза організованим ринком, а щодо деривативних контрактів грошового ринку - за погодженням з Національним банком України, інформація про деривативний контракт подається до торгового репозиторію.

8. Інформація про деривативні контракти, укладені на організованому ринку, подається до торгового репозиторію.

9. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку встановлює вимоги та показники, що обмежують ризики учасників організованого ринку деривативних контрактів, зокрема встановлює методику розрахунку лімітів позицій, яких учасник організованого ринку деривативних контрактів зобов'язаний дотримуватися за товарними деривативними контрактами, та порядок їх дотримання.

Професійна діяльність на фондовому ринку – діяльність суб'єктів господарювання, для яких ця діяльність є виключною, і банків по перерозподілу фінансових ресурсів за допомогою цінних паперів та організаційному, інформаційному, технічному, консультаційному й іншому обслуговуванню випуску та обігу цінних паперів, та їх похідних.

Згідно статті 4 Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» діяльність на ринках капіталу та організованих товарних ринках, що підлягає ліцензуванню Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у встановленому нею порядку в межах відповідних видів професійної діяльності на ринках капіталу видає ліцензії на такі види діяльності:

- 1) субброкерська діяльність;
- 2) брокерська діяльність;

- 3) дилерська діяльність;
- 4) діяльність з управління портфелем фінансових інструментів;
- 5) інвестиційне консультування;
- 6) андеррайтинг;
- 7) діяльність з розміщення з наданням гарантії;
- 8) діяльність з розміщення без надання гарантії;
- 9) діяльність з організації торгівлі цінними паперами на регульованому фондовому ринку;
- 10) діяльність з організації укладення деривативних контрактів на регульованому ринку деривативних контрактів;
- 11) діяльність з організації торгівлі інструментами грошового ринку на регульованому грошовому ринку;
- 12) діяльність з організації торгівлі цінними паперами на фондовому багатосторонньому торговельному майданчику;
- 13) діяльність з організації укладення деривативних контрактів на багатосторонньому торговельному майданчику деривативних контрактів;
- 14) діяльність з організації торгівлі облігаціями на організованому торговельному майданчику облігацій;
- 15) діяльність з організації укладення деривативних контрактів на організованому торговельному майданчику деривативних контрактів;
- 16) діяльність з управління активами;
- 17) діяльність з управління іпотечним покриттям;
- 18) депозитарна діяльність депозитарної установи;
- 19) діяльність із зберігання активів інститутів спільного інвестування;
- 20) діяльність із зберігання активів пенсійних фондів;
- 21) клірингова діяльність з визначення зобов'язань;
- 22) клірингова діяльність центрального контрагента;
- 23) діяльність з управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю;

- 24) діяльність з надання послуг у накопичувальній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- 25) діяльність з адміністрування недержавних пенсійних фондів.

Тема 10. Фінансові послуги з перейняття ризику

Під ризиком розуміють невпевненість в можливому результаті. Результатом дії ризику є небажані, негативні наслідки, що призводять до певних збитків.

Джерелами походження ризиків є господарська діяльність, трудова діяльність та особисте життя громадян, негативні природні явища та фактори

У діяльності суб'єктів господарювання та громадян, що здійснюють інвестиційну діяльність, особливе значення займає фінансовий ризик.

Фінансовий ризик поділяється на певні види, а саме кредитний, процентний, депозитний, інфляційний, валютний ризику, ризик ліквідності.

Ризики, що супроводжують діяльність суб'єктів господарювання можуть бути нейтралізовані за допомогою внутрішніх і зовнішніх механізмів. Внутрішні механізми, до яких належать уникнення ризику, обмеження концентрації ризику, хеджування, диверсифікація, розподіл ризику, самострахування забезпечуються самими суб'єктами господарювання.

До основних видів фінансових послуг, що забезпечують перейняття ризиків суб'єктів господарювання, належать: страхові послуги, послуги з надання гарантій та порук за господарськими операціями клієнтів фінансових установ. Перейняття ризиків фізичних осіб забезпечується шляхом реалізації фінансовими установами страхових послуг, послуг з недержавного пенсійного забезпечення та надання порук за зобов'язаннями громадян.

Страховання – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Страховання забезпечується шляхом реалізації страхових послуг, які є фінансовими операціями страховиків, що здійснюються для забезпечення страхового захисту страхувальників або застрахованих осіб.

Відповідно до форм страхування страхові послуги можуть надаватися на обов'язковій або добровільній основі.

При обов'язковому страхуванні законодавством визначаються об'єкти страхування та коло споживачів страхових послуг. Фінансові операції за обов'язковим страхуванням реалізуються на принципах обов'язковості, суцільного охоплення об'єктів страхування, безстроковості та автоматичності дії страхування, нормування страхового забезпечення.

Законом України «Про страхування» визначені основні види обов'язкового страхування.

Страхові послуги з добровільного страхування реалізуються на договірних засадах за згодою страховика і страхувальника.

Страхові послуги, що реалізуються на принципах добровільного страхування, регламентуються договором страхування, який укладається між страховою організацією та страхувальником, відповідно до розроблених фінансовою установою правил страхування.

Ціною страхової послуги є страховий внесок (страхова премія), що вноситься страхувальником у розмірі та в терміни, що обумовлені договором страхування або законом.

Гарантійна фінансова послуга – це послуга, пов’язана зі згодою однієї сторони угоди (гаранта) взяти на себе відповідальність іншої сторони (принципала) перед третьою особою (бенефіціаром) за грошову винагороду (на умовах платності).

На практиці розрізняють два види гарантійних фінансових послуг, які є засобами забезпечення виконання фінансових зобов’язань боржників перед фінансовою установою:

- гарантія (страховий бонд);
- поручительство (фінансова гарантія).

Гарантія – це спосіб забезпечення виконання зобов’язань, відповідно до якого банк-гарант бере на себе грошове зобов’язання перед бенефіціаром (оформлення в письмовій формі або у вигляді повідомлення) сплатити кошти за принципала в разі невиконання останнім своїх зобов’язань у повному обсязі або їх частину в разі пред’явлення бенефіціаром вимоги та дотримання всіх вимог, передбачених умовами гарантії.

Суб’єктами гарантії є: гарант, кредитор (бенефіціар), боржник (принципал).

На ринку гарантійних фінансових послуг діють переважно банківські установи.

Надання банківських гарантій спрямоване на виконання клієнтом своїх зобов’язань за торговельними та фінансовими угодами.

Надання гарантії стає фінансовою послугою лише в разі сплати принципалом банку-гаранту певної суми коштів за наданні гарантії.

Вартість гарантійних фінансових послуг залежить від рівня їх ризиковості, платоспроможності та надійності боржника, терміну дії гарантії, витрат на супроводження зобов’язальної послуги, забезпеченості заставою майна.

Поручительство – це спосіб забезпечення виконання зобов’язань, відповідно до якого поручитель повністю або

частково бере на себе відповідальність у разі настання передбаченого випадку виконати перед кредитором зобов'язання боржника.

Поручительство можна розглядати як різновид фінансової гарантії.

У багатьох країнах світу на ринку фінансових послуг створені та успішно діють гарантійні фонди.

Гарантійні фонди – установи, які надають гарантії (поручительства) банками-кредиторами за наданими кредитами суб'єктам малого та середнього бізнесу.

На ринку фінансових послуг спостерігається також активізація діяльності інститутів надання гарантій, які представлені гарантійними фондами, гарантійними програмами, гарантійними товариствами.

Згідно з українським законодавством послуги з недержавного пенсійного забезпечення можуть надаватися такими фінансовими установами:

- недержавними пенсійними фондами;
- страховими організаціями шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті;
- банківськими установами шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

Споживачами послуг з недержавного пенсійного забезпечення виступають фізичні особи, які здійснюють сплату пенсійних внесків самостійно або на користь яких сплачуються пенсійні внески до пенсійного фонду, страхової організації чи на пенсійний депозитний рахунок до банківської установи в рахунок забезпечення майбутніх недержавних пенсійних виплат.

Надання послуг з пенсійного забезпечення для учасників недержавних пенсійних фондів здійснюється на основі

пенсійного контракту, що укладається такими учасниками з адміністратором фонду.

Для здійснення своєї професійної діяльності недержавний пенсійний фонд укладає договори з іншими фінансовими установами:

- професійним адміністратором щодо провадження діяльності з адміністрування фонду;
- компанією з управління активами - щодо управління пенсійними активами;
- зберігачем щодо зберігання активів фонду.

Пенсійні внески до пенсійного фонду сплачуються у розмірах та у порядку, що визначені пенсійним контрактом. Сума внеску залежить від обраної пенсійної схеми.

Послуги професійного адміністратора підлягають оплаті у грошовій формі за тарифами, що є визначеними у договорі про адміністрування пенсійного фонду. Розмір граничних тарифів за такий вид послуг встановлюється законодавством.

За рахунок акумулювання внесків учасників пенсійний фонд формує свої активи, що включають грошові кошти, цінні папери та інші активи, передбачені законодавством.

Пенсійні активи, що накопичуються фондом, можуть бути використані виключно на цілі інвестування або для виконання зобов'язань фонду перед його учасниками та для здійснення пенсійних виплат.

Надання фінансових послуг щодо управління активами недержавних пенсійних фондів можуть здійснювати:

- компанія з управління активами;
- банк щодо активів створеного ним корпоративного пенсійного фонду;
- професійний адміністратор за умови одержання ним ліцензії на провадження діяльності з управління активами.

Видача ліцензії на провадження діяльності з управління активами недержавного пенсійного фонду здійснюється Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку за

умови, що оплачений статутний капітал компанії з управління активами становить суму, не меншу за 300 тис. євро. а професійного адміністратора - суму, не меншу за 500 тис. євро за офіційним обмінним курсом НБУ на дату ліцензування.

За надання послуг з управління активами пенсійного фонду фінансовій установі сплачується грошова винагорода, розмір якої встановлюється у відсотках до чистої вартості активів фонду і фіксується у договорі про управління активами пенсійного фонду.

Зберігання та обслуговування руху активів недержавного пенсійного фонду здійснює банківська установа, яка має ліцензію на провадження депозитарної діяльності зберігача цінних паперів.

Тарифи за надання послуг зберігача пенсійного фонду обчислюються як відсоток від вартості активів пенсійного фонду, що знаходяться на зберіганні, і можуть встановлюватись як за виконання договору в цілому, так і за виконання окремої операції (операцій).

Тема 11. Інфраструктура ринку фінансових послуг

Інфраструктура ринку фінансових послуг (фінансового ринку) покликана забезпечувати можливість реалізації економічних інтересів суб'єктів економіки, сприяти координації усіх їхніх економічних дій, допомагати їм інтегруватись у світовий економічний та фінансовий простір.

Під ринковою інфраструктурою розуміють весь комплекс елементів і видів діяльності, які створюють організаційно-економічні умови для функціонування ринкового механізму. Основними її елементами виступають: фонди розвитку й підтримки; комерційні банки; аудиторські фірми; лізинги; асоціації підприємців; товарні біржі; торговельні будинки; біржі праці; фондові біржі; центри інформаційного обслуговування; бізнес-центри тощо.

Об'єкти ринкової інфраструктури здійснюють правове та економічне консультування підприємців і захист їхніх інтересів у різних структурах, забезпечують фінансову підтримку, кредитування разом з лізингом, аудитом, страхуванням нових господарських формувань, сприяють матеріально-технічному забезпеченню та реалізації продукції підприємств, регулюють рух робочої сили тощо.

Залежно від виконуваних функцій виділяють виробничу, соціально-культурну, інституційну, екологічну, ринкову та інформаційну інфраструктури.

У макроекономічному розумінні ринкова інфраструктура носить не обслуговуючий, а забезпечуючий характер щодо всієї економіки країни. Тому, в макроекономічному розумінні, ринкова інфраструктура - це підсистема ринкової економічної системи, сукупність елементів якої забезпечує функціонування взаємозв'язків між господарчими суб'єктами; оптимізує рух товарно-грошових потоків і носить не обслуговуючий, а забезпечуючий характер щодо економіки країни.

Фінансові інститути фінансового ринку реалізують свої економічні інтереси з урахуванням дій різних факторів зовнішнього середовища, причому на деякі з них він може опосередковано впливати, дія ж інших факторів виходить за межі впливу інститутів, і він повинен пристосовуватись до них.

До факторів, на які може впливати фінансовий інститут, належить: ринковий попит, конкуренція, рівень розвитку інфраструктури фінансового ринку (окремого сегменту фінансового ринку). До неконтрольованих факторів, що впливають на формування інфраструктури фінансового ринку, належать: загальноекономічна ситуація в регіоні, країні та за її межами; рівень життя та заощадливості населення; кон'юнктура фінансового ринку; демографічна ситуація тощо. Дія цих факторів визначає поведінку фінансових інститутів у ринковому середовищі, формує стратегію і тактику, окреслює можливості

просування на ринку фінансових послуг у межах певної території.

Інфраструктура фінансового ринку України є перехідною, незрілою, несформованою, причому в кожному з елементів, які формують її зміст. До елементів інфраструктури фінансового ринку належать: правове інформативне забезпечення; інформаційна мережа; інституційна мережа (кредитно-фінансова система); система підготовки кадрів (страхові сюрвейери, андерайтери), наукове обслуговування; аудиторська мережа; професійна етика і мова, менталітет населення.

Інформаційна складова характеризується низьким рівнем професійного аналізу та рекомендацій на основі використання сучасних інформаційних систем, особливо в галузі українізації діловодства та технічного аналізу діяльності сегментів фінансового ринку.

Законодавче забезпечення діяльності суб'єктів фінансового ринку характеризується низькою ефективністю. Причиною цього є недостатньо розвинена законодавча база та її нестійкість, а також часті перегляди “правил гри” на фінансовому ринку.

Розвиток інфраструктури фінансового ринку України побудований за міжнародними стандартами, але з урахуванням специфіки нашої країни.

Фінансово-економічний механізм ринку фінансових послуг передбачає наявність об'єкта управління – інфраструктури фінансового ринку. Характер української економіки зумовлює необхідність формування розвиненої ринкової інфраструктури, яка забезпечуватиме нормальне функціонування економіки країни. Інфраструктура фінансового ринку покликана забезпечувати можливість реалізації економічних інтересів суб'єктів економіки, сприяти координації усіх їхніх економічних дій, допомагати їм інтегруватись у світовий економічний та фінансовий простір. Стан інститутів ринкової інфраструктури неоднорідний як з кількісної, так і з якісної точок зору. У сучасній ринковій інфраструктурі прийнято виділяти

інформаційний елемент – інформаційні мережі та потоки, асоціації чи добровільні об'єднання, що представляють інтереси інших інститутів «знизу» (наприклад, Асоціація українських банків), а також інститути, що забезпечують зворотний зв'язок між суб'єктами ринкових відносин (наприклад, засоби масової інформації).

Під законодавчим елементом інфраструктури розуміють відповідну частину господарського законодавства, що регламентує діяльність інститутів ринкової інфраструктури та поведінку суб'єктів ринкових відносин. Соціальний елемент відображає рівень ринкового мислення (менталітет) населення і його готовність дотримуватись правил і закономірностей функціонування ринку.

У сучасних умовах до інститутів інфраструктури фінансового ринку включають наступні структурні утворення: фондові та валютні біржі, комерційні банки, брокерські компанії, інвестиційних дилерів та андеррайтерів, системи міжбіржових і міжброкерських (міждилерських) зв'язків, інвестиційні компанії та фонди, трастові компанії та інвестиційні управляючі, фінансово-промислові групи або фінансові холдингові компанії, фінансові будинки або фінансові супермаркети, страхові компанії, пенсійні фонди, національну депозитарну систему, реєстраторів цінних паперів, інформаційно-консультативні центри, розрахунково-клірингові установи та інші кредитно-фінансові й інвестиційні інститути.

В Україні функціонує автоматизована система комплексного обслуговування суб'єктів ринку державних цінних паперів, яка об'єднує: Міністерство фінансів (емітент); Національний банк (агент із розміщення); комерційні банки (зберігачі); біржові торговельні майданчики; Державне казначейство (платіжний агент уряду). Програмними засобами забезпечується проведення аукціону з первинного розміщення, біржових торгів, виконання біржових і позабіржових угод, організація грошового клірингу та перерахування коштів при сплаті доходів і погашенні.

Депозитарій працює за принципами, передбаченими Законом України «Про депозитарну систему України».

Оскільки ринок як економічна категорія – це складне і багатогранне явище, то для аналізу інфраструктури його складових їх необхідно виділити і встановити, як вони взаємодіють між собою. Критеріїв для розподілу може бути значна кількість, оскільки ринок має складну структуру і охоплює всі сфери економіки.

Сукупність усіх ринків, поділених на окремі елементи на основі різних критеріїв, утворює систему ринків. Нижче приведений поділ ринків лише за тими критеріями, які є важливими, на наш погляд, для класифікації їх інфраструктури.

Можна визначити наступні критерії для характеристики структури і системи ринку: найбільш поширеним є розгляд структури ринку з точки зору економічного призначення об'єктів ринкових відносин: ринок предметів споживання та послуг; засобів виробництва; науково-технічних розробок та інформації; фінансовий, валютний, праці (робочої сили).

Найпоширеніша у економічній літературі класифікація ринків сформована за наступними критеріями.

За економічним призначенням об'єктів ринкових відносин виділяють: ринок благ і послуг (споживчий ринок), ринок робочої сили, ринок засобів виробництва, ринок цінних паперів, валюти, ринок науково-технічних розробок, патентів, ринок інформації, ринок засобів обігу, ринок ліцензій.

За товарними групами багато дослідників вважають за необхідне виокремлювати ринки товарів виробничого призначення, ринки народного споживання, продовольчих товарів, ринки сировини та матеріалів.

За географічним положенням ідентифікують місцевий (локальний) ринок, регіональний ринок, національний ринок, світовий ринок.

За ступенем зрілості виділяють нерозвинутий, розвинений та ринок, що формується.

За видами суб'єктів ринкових відносин, ринки поділяються на ринки оптової торгівлі, де в якості продавця і покупця виступають організації та підприємства;ринки роздрібно́ї торгівлі, коли покупцями виступають окремі громадяни;ринки державних закупок продукції, де покупець – держава, а продавець – безпосередній виробник продукції.

Свої фізіологічні та соціальні потреби людина задовольняє на ринку предметів споживання. Він безпосередньо відображає виробництво і споживання, попит і пропозицію товарів. Важливо, щоб обсяги та асортимент матеріального і нематеріального виробництва відповідали платоспроможному попиту населення.

Якщо цієї рівноваги немає, то у суспільстві настає дисбаланс: не вистачає певної групи товарів споживання, з одного боку, і перевиробництво – з іншого. Ринок через конкуренцію, ціни, прибуток, перелив капіталу та інші його механізми впливає на виробництво, змінюючи його структуру, ліквідує тим самим диспропорції в економіці та у сфері обігу. Так відновлюється рівновага між платоспроможним попитом населення та пропозицією товарів і послуг. Для забезпечення ефективної реалізації зазначеної вище функції дуже важливою є розвинута інфраструктура окремих ринків.

Важливим є розуміння того, що наявність сучасної інфраструктури ринків, яка ефективно функціонує, є важливим чинником формування конкурентоспроможної економіки.

Інфраструктура представлена сукупністю елементів, які її формують, і є механізмом компенсації неупорядкованості і різноманітності впливів зовнішнього середовища на діяльність підприємницьких структур, з метою підвищення їх стійкості на ринку і результативності процесів відтворення. Основна її функція полягає у забезпеченні зв'язків між елементами системи, до яких належать її об'єкти та суб'єкти. Крім цієї пасивної функції, ринкова інфраструктура виконує активну регулюючу функцію: впорядкування і регулювання взаємодії

елементів ринкової системи. Реалізацією цих функцій забезпечується оптимізація руху товарно-грошових потоків. Інфраструктура забезпечує відповідність між потребами в товарах і послугах та здатністю виробництва їх задовольнити.

Треба відзначити, що інфраструктуру всіх видів ринків можна класифікувати на три групи територіальною ознакою: та, яка функціонує в межах території всієї країни (національна); в межах окремої або декількох областей (регіональна інфраструктура) і та, що діє на окремих підприємствах або групах підприємств (локальна інфраструктура).

Актуальна класифікація інфраструктури за галузевим поділом: міжгалузева, яка обслуговує багато галузей економіки – транспортна, електро- та газозабезпечення, зв'язок тощо; внутрішньогалузева, яка обслуговує виключно окрему галузь.

В умовах постійного зростання значення відкритості простору та появи значної кількості інформаційних потоків важливим є іноземний досвід щодо трактування та класифікації складових інфраструктури, де прийнято здійснювати її розподіл на “жорстку” та “м'яку”.

До “жорсткої” інфраструктури відносять великі фізичні мережі, необхідні для функціонування сучасної індустріальної країни (прикладом є транспортна, енергетична інфраструктура, інфраструктура зв'язку, інфраструктура управління водними ресурсами, твердими відходами, інфраструктура просторових даних та моніторингу землі). “М'яка” інфраструктура охоплює всі установи, які необхідні для підтримання економіки, охорони здоров'я та культурно-соціальних стандартів країни, такі, як фінансова система, система освіти, система охорони здоров'я, підприємництва, система органів держави і права, а також аварійно-рятувальні служби.

Кожен з охарактеризованих підходів до класифікації здійснюється відповідно до розподілу функцій, які виконують інфраструктурні елементи. Але незаперечним є те, що ринкова інфраструктура зв'язує в одне ціле всі галузі економіки, сприяє

їх стабілізації і збалансованому розвитку, впливає на підвищення ефективності процесів товарного та грошового обігу, надання суб'єктам господарювання комплексу ринкових послуг, які створюють сприятливі умови для розвитку бізнесу. Інфраструктура ринків не “живе” і розвивається сама по собі, за своїми законами. Її стан повинен бути пропорційним рівню розвитку виробництва та обігу на кожному з етапів розвитку суспільства. Адже сучасна економіка вимагає наявності потужних промислових і торгових комплексів, мережі об'єктів логістичного забезпечення виробництва та обігу, інформаційно-комерційних мереж, високоефективних засобів фінансово-кредитних установ і розрахунків тощо. Особливо важливе значення інфраструктура ринків має для розміщення продуктивних сил та економічного розвитку регіонів.

Інфраструктура ринків як сукупність інституцій характеризується певними ознаками:

1) є сектором економіки загального призначення, тобто її елементи можуть в однаковій мірі використовуватися всіма суб'єктами ринкових відносин: від підприємств малого бізнесу до транснаціональних корпорацій будь-якої галузі чи виду діяльності, а також державних інституцій;

2) об'єкти інфраструктури вимагають значних початкових інвестицій на їх створення, тобто є досить капіталомісткими, причому термін окупності таких фінансових вкладень значний;

3) об'єкти інфраструктури характеризуються одночасним “колективним” користуванням;

4) інфраструктура суттєво впливає на ефективність процесу виробництва матеріальних благ, хоча не є його безпосереднім учасником;

5) сукупність об'єктів інфраструктури є змінною, оскільки залежить від етапів економічного розвитку суспільства.

Надаючи різноманітні посередницькі послуги споживачам, підприємцям, підприємствам, установам і організаціям, суб'єкти інфраструктури ринків виконують важливі функції, серед яких

більшість науковців узагальнюють такі:

1. Доведення товару до безпосереднього споживача. Інститути інфраструктури допомагають товару знайти свого споживача. Спеціалізація на посередницьких операціях дозволяє скоротити час на реалізацію товару, зменшити витрати на обіг, прискорити оборотність фондів підприємства, максимально врахувати потреби споживачів.

2. Забезпечення зворотного зв'язку між виробництвом і споживанням.

3. Перерозподіл ресурсів між різними галузями і всередині них.

4. Акумулявання тимчасово вільних коштів, регулювання грошового обігу. Отже, очевидним є те, що інфраструктура ринків має значний вплив на функціонування економічної системи в цілому. Саме за розподілом функцій, які виконує інфраструктура, та для зручності аналізу всі елементи інфраструктури ринків поділяють на дві групи:

1) загальна інфраструктура ринків;

2) спеціалізована ринкова інфраструктура. Загальна ринкова інфраструктура об'єднує безпосередні атрибути ринкового механізму, які характеризують рух грошей, товарів, капіталів, праці та ін. Спеціалізована інфраструктура ринків забезпечує організаційне оформлення ринкових відносин за допомогою бірж, торгових домів, аукціонів, систем роздрібної та гуртової торгівлі, ярмарків, торгових палат та ін. Інфраструктурні елементи у цьому випадку виконують специфічні функції, які необхідні для забезпечення діяльності певного окремого ринку.

Складність ринкової інфраструктури як системи зумовлена різноманітністю функцій, які виконують її складові елементи. Тому загальну ринкову інфраструктуру відповідно до функцій, які виконують її елементи, поділяють на такі види:

- інформаційно-аналітична інфраструктура;
- фінансово-кредитна інфраструктура;
- організаційно-технічна інфраструктура.

До функцій суб'єктів інформаційно-аналітичної інфраструктури входять надання консультативних послуг підприємцям, підготовка фахівців для сфери бізнесу (проведення тренінгів, семінарів, курсів тощо), дослідження ринкової кон'юнктури та її динаміки, прогнозування стану ринків та ін. Виходячи з цього, така інфраструктура об'єднує інформаційні, консультативні, аудиторські, юридичні фірми та організації, бізнес-центри тощо.

Основною функцією суб'єктів фінансово-кредитної інфраструктури є акумулювання тимчасово вільних грошових ресурсів та їх перерозподіл шляхом механізму кредитування. Фінансово-кредитна інфраструктура об'єднує банківські установи, фондові і валютні біржі, кредитні спілки, страхові компанії, інвестиційні фонди та ін.

Функціями суб'єктів організаційно-технічної інфраструктури є загальна координація ринкових взаємовідносин в суспільстві (торгові палати, лізингові компанії, товарні біржі, засоби комунікацій і зв'язку, асоціації підприємств-виробників та підприємців за галузевою та іншими ознаками, роздрібна і гуртова торгівля тощо), а також виконання спеціальних функцій державними органами (податкова інспекція, служби контролю за цінами, дотриманням стандартів, дотриманням будівельних норм та ін.).

Які б ознаки не були покладені в основу класифікації інфраструктури, незаперечним залишається той факт, що вона відіграє ключову роль у реалізації стратегії модернізації вітчизняної економіки. У сучасних умовах ринкова інфраструктура – один з найважливіших механізмів створення конкурентного середовища в країні і забезпечення ефективного функціонування національної економіки. Досвід функціонування розвинутих економічних систем свідчить про те, що відставання розвитку інфраструктури від темпів розвитку промисловості призводить до гальмування всього процесу виробництва та розвитку інших сфер економіки, а це тягне за

собою погіршення якості життя населення, зростання суспільної напруги та інших негативних наслідків. У країнах із розвинутою економікою держава приділяє особливу увагу розвитку інфраструктури ринків. Держава інвестує кошти в інфраструктуру, оскільки ці інвестиції створюють “невідчутні” вигоди для приватного бізнесу, що інфраструктури з врахуванням пріоритетів розвитку економіки, зокрема, ступеня державного втручання у її функціонування.

Щодо оцінки функціонування ринків капіталу України протягом січня – грудня 2024 року у розрізі інфраструктури ринку фінансових послуг, то загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (далі – Комісія) впродовж 2024 року, становив 411,82 млрд грн та 17,50 млн доларів США. Загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, номінованих у гривні, зареєстрованих у 2024 році порівняно з аналогічним періодом 2023 року збільшився на 335,75 млрд грн.

У 2024 році Комісією зареєстровано 60 випусків акцій на суму 364,56 млрд грн. Порівняно з 2023 роком обсяг зареєстрованих випусків акцій у 2024 році збільшився на 355,41 млрд грн (таблиця 11.1).

Таблиця 11.1. – Обсяг та кількість випусків акцій, зареєстрованих Комісією протягом січня - грудня 2024 року

Період	Обсяг випуску акцій, млн грн	Кількість випусків, шт
Січень	446,98	8
Лютий	306 303,86	3
Березень	250,00	1
Квітень	1 418,77	4
Травень	2 400,65	3
Червень	18 908,00	3
Липень	7 403,15	10
Серпень	29,56	4
Вересень	435,27	5
Жовтень	475,73	5

Листопад	5358,89	6
Грудень	21126,98	8
Усього	364557,84	60

У 2024 році Комісією зареєстровано 38 випусків корпоративних облігацій на суму 5,08 млрд грн та 17,50 млн доларів США (таблиця 11.2).

Обсяг зареєстрованих випусків корпоративних облігацій у 2024 році порівняно з аналогічним періодом 2023 року зменшився на 7,97 млрд грн.

Таблиця 11.2. – Обсяг та кількість випусків корпоративних облігацій, зареєстрованих Комісією протягом січня - грудня 2024 року

Період	Обсяг випуску корпоративних облігацій, млн грн				Обсяг випуску корпоративних облігацій в млн доларах США	Кількість випусків, шт
	Загальний обсяг зареєстрованих випусків	Підприємства (крім банків та страхових компаній)	Банки	Страхові компанії		
Січень	0	0	0	0	5,00	2
Лютий	100,00	100,00	0	0	3,00	4
Березень	0	0	0	0	0	0
Квітень	2015,00	2015,00	0	0	5,00	8
Травень	550,00	550,00	0	0	0,00	2
Червень	0	0	0	0	0	0
Липень	200,00	0	200,00	0	0,00	2
Серпень	1290,00	1290,00	0	0	2,00	7
Вересень	510,00	510,00	0	0	0,00	3
Жовтень	200,00	200,00	0	0	0,00	5
Листопад	190,00	190,00	0	0	2,50	4
Грудень	20,00	20,00	0	0	0,00	1
Усього	5075,00	4875,00	200,00	0	17,50	38

Обсяг випусків інвестиційних сертифікатів пайових інвестиційних фондів, зареєстрованих Комісією протягом січня - грудня 2024 року, становив 13,19 млрд грн, порівняно з аналогічним періодом 2023 року та зменшився на 16,92 млрд грн.

Протягом січня - грудня 2024 року обсяг випусків акцій корпоративних інвестиційних фондів, зареєстрованих Комісією становив 29,01 млрд грн та збільшився на 5,23 млрд грн, порівняно з аналогічним періодом 2023 року.

За результатами торгів на організованих ринках капіталу протягом січня - грудня 2024 року обсяг торгів фінансовими інструментами склав 656,69 млрд грн (таблиця 11.3), 1597,70 млн доларів США* та 226,85 млн Євро*.

Протягом січня-грудня 2024 року порівняно з даними аналогічного періоду 2023 року, обсяг торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу збільшився на 220,25 млрд грн.

Таблиця 11.3. – Обсяг торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу протягом січня - грудня 2024 року, млн грн

Період	ПФТС	ПЕРСПЕКТИВА	УБ	Усього
Січень	20913,48	13587,47	3897,91	38398,86
Лютий	28703,73	7273,29	1924,21	37901,23
Березень	27633,86	10334,56	2088,46	40056,87
Квітень	38295,99	10845,44	2522,77	51664,20
Травень	40983,31	21878,75	8043,46	70905,53
Червень	40252,37	17799,60	2578,29	60630,26
Липень	36523,40	17179,27	162,04	53864,71
Серпень	38111,60	13516,21	0,00	51627,82
Вересень	45487,67	11255,87	0,00	56743,54
Жовтень	46626,67	8166,53	0,00	54793,21
Листопад	46699,01	13966,29	0,00	60665,31
Грудень	56726,66	22707,05	0,00	79433,71
Усього	466957,77	168510,34	21217,15	656685,25

Найбільший обсяг торгів на операторах організованих ринків капіталу протягом зазначеного періоду серед фінансових інструментів зафіксовано з ОВДП – 547,93 млрд грн (83,44 % від загального обсягу торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу) (таблиця 11.4).

Таблиця 11.4. – Обсяг торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу з розподілом за видами фінансових інструментів протягом січня - грудня 2024 року, млн грн

Період	Акція	Акція іноземного емітента	Акція КІФ	Корпоративна облігація	Облігація внутрішніх державних позик України	Облігація зовнішніх державних позик України	Облігація іноземної держави	Інвестиційний сертифікат	Облігація підприємства	Державний дериватив	Своп	Облігація інозем. емітента	Облігація внутрішніх місцевих позик	Усього
Січень	12	0,45	0,62	1618	35225	146,3	1389,3	3,11	2,65	0,0	0,00	0,0	0,0	38398
Лютий	10	0,37	0,20	1424	34476	7,02	1794,9	104,0	6,06	1,2	76,11	0,0	0,0	37901
Березень	3,5	0,92	0,53	1785	35316	57,8	2736,3	155,0	0,10	0,4	0,00	0,0	0,0	40056
Квітень	1,4	1,82	0,28	1773	47659	124	1986,5	105,7	0,51	1,6	7,80	0,0	0,0	51664
Травень	4,3	0,28	0,26	899,7	64573	13,8	3460,8	405,0	348,6	0,3	1198	0,0	0,0	70905
Червень	7,6	5,71	0,23	381,3	52669	68,7	3745,5	1058	4,94	0,0	2637	51	0,0	60630
Липень	0,1	1,44	0,10	250,2	44414	219,8	5262,8	547,5	0,00	0,1	3119	48	0,0	53864
Серпень	0,0	0,39	19,00	188,1	44046	65,4	4433,5	475,4	1,45	0,0	2391	6,9	0,0	51627
Вересень	0,1	0,18	51,88	347,4	33554	2,2	19606	293,8	3,41	0,0	2774	6,2	102	56743
Жовтень	0,6	6,09	94,07	299,7	46630	9,7	3491,8	201,7	2,78	0,0	4056	0,0	0,0	54793
Листопад	0,0	0,45	72,19	435,6	49689	10,9	4810,3	101,7	26,48	0,0	5518	0,0	0,0	60665

Грудень	1,5	0,78	0,00	575,2	59670	55,0	3288,5	27,52	0,25	0,0	15509	0,0	304	79433
Усього	42	18,87	239,3	9980	547926	781,6	56006	3479	397,23	7	37289	112	407	656685

Протягом січня - грудня 2024 року найбільші обсяги торгів фінансовими інструментами спостерігалися на двох операторах організованих ринків капіталу «ПЕРСПЕКТИВА» та «ПФТС», обсяг становив 635,47 млрд грн (96,77% від вартості торгів фінансовими інструментами) (таблиця 11.5).

Таблиця 11.5. – Обсяг торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу з розподілом за видами фінансових інструментів (у розрізі операторів організованих ринків капіталу) протягом січня - грудня 2024 року, млн грн

	Акція	Акція інозем. емітента	Акція КІФ	Корпоративна облігація	Облігація внутрішніх державних позик	Облігація зовнішніх державних позик	Облігація іноземної держави	Інвестиційний сертифікат	Облігація підприємства	Державний дериватив	Своп	Облігація іноземного емітента	Облігація внутрішніх місцевих позик	Усього
ПФТС	18	8,8	72,7	7897	379908	449,2	39845	3438	0,0	0,00	34822	88,7	407,4	466957,77
ПЕРСПЕКТИВА	0,0	0,6	164	1324	151359	196,4	14957	13,5	388	0,00	91,02	15,5	0,00	168510,34
УБ	23	9,5	2,16	758	1665	136,0	1204	26,7	9,2	3,77	2376	8,0	0,00	21217,15
Усього	42	18	239	9980	547926	781,6	56006	3479	397,3	7,77	37289	112	407,4	656685,25

Протягом січня - грудня 2024 року 94,19% торгів фінансовими інструментами відбувались на вторинному ринку (таблиця 11.6).

Таблиця 11.6. – Обсяг торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу за видами ринку протягом січня - грудня 2024 року, млн грн

	Первинний ринок (розміщення цінних паперів)		Вторинний ринок (обіг цінних паперів)			Строковий ринок	Усього
	Спотовий ринок	Усього на первинно му ринку	Ринок РЕПО	Спотовий ринок	Усього на вторинном у ринку		
ПФТС	575,38	575,38	162626,6	268933,28	431559,96	34822,43	466957,7
ПЕРСПЕКТИВА	290	290	17643,24	150486,07	168129,31	91,02	168510,3
УБ	0	0	6248,12	12592,62	18840,74	2376,40	21217,15
Усього	865,38	865,38	186518,0	432011,98	618530,01	37289,86	656685,2

У січні - грудні 2024 року обсяг торгів на поза організованому ринку капіталу становив 1059,42 млрд грн та збільшився на 129,01 млрд грн порівняно з аналогічним періодом 2023 року.

Загальний обсяг торгів на ринках капіталу у січні - грудні 2024 року становив 1716,11 млрд грн (збільшився на 349,26 млрд грн порівняно з 2023 роком) та 1597,70 млн доларів США* та 226,85 млн Євро*.

*обсяг правочинів з ОВДП номінованими в іноземній валюті на організованих ринках капіталу

Тема 12. Державне регулювання та саморегулювання ринку фінансових послуг

Закон України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» визначає правові засади здійснення державного регулювання та саморегулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків та державного

контролю за емісією (видачею) і обігом, укладенням та виконанням фінансових інструментів в Україні.

Державне регулювання ринку фінансових послуг - здійснення державою комплексних заходів щодо упорядкування, контролю, нагляду за ринком фінансових послуг та запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері.

Завдання та форми здійснення Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку державного регулювання та нагляду за діяльністю на ринках капіталу та організованих товарних ринках:

1. Державне регулювання та нагляд за діяльністю на ринках капіталу та організованих товарних ринках (далі - державне регулювання та нагляд) здійснюють Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) (далі - Комісія) та інші державні органи у межах повноважень.

2. Завдання Комісії щодо державного регулювання та нагляду полягає у забезпеченні:

- 1) розвитку ринків капіталу та організованих товарних ринків, їх справедливості, прозорості та ефективності;
- 2) захисту прав та інтересів інвесторів;
- 3) зменшення системних ризиків для функціонування ринків капіталу.

3. Комісія здійснює державне регулювання та нагляд на підставі, у межах повноважень та у спосіб шляхом:

- 1) прийняття нормативно-правових актів Комісії;
- 2) ліцензування та застосування інших способів авторизації на ринках капіталу та організованих товарних ринках;
- 3) ведення реєстрів;
- 4) здійснення реєстраційних дій щодо юридичних та фізичних осіб та їхніх документів;

5) реєстрації випусків цінних паперів, звітів про результати емісії цінних паперів та затвердження проспектів цінних паперів;

6) надання адміністративних послуг у сфері ринків капіталу та організованих товарних ринків;

7) здійснення правозастосування;

8) делегування саморегульвній організації професійних учасників ринків капіталу (далі - СРО) повноважень (функцій та/або прав, визначених законом) Комісії або їх частин;

9) координації та забезпечення методологічними рекомендаціями сприяння підвищенню рівня фінансової грамотності інвесторів у фінансові інструменти;

10) захисту прав споживачів фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за наданням яких здійснює Комісія;

11) здійснення інших заходів відповідно до закону.

4. Вимоги, що встановлюються Комісією до професійних учасників ринків капіталу, які є банками, повинні узгоджуватися з відповідними вимогами НБУ до банків.

Національний банк здійснює функції банківського регулювання і нагляду за діяльністю банків та інших небанківських фінансових установ, що здійснюють окремі банківські операції.

Національний банк України видає банкам та небанківським фінансовим установам ліцензії, письмові дозволи, ліцензії на виконання операцій та визначає порядок та умови їх одержання.

Національний банк України є уповноваженою державною установою при застосуванні законодавства України про валютне регулювання і валютний контроль.

З метою забезпечення висококваліфікованого складу працівників банків і небанківських фінансових установ, що здійснюють окремі банківські операції. Національним банком визначені кваліфікаційні вимоги до їх керівників та спеціалістів.

У разі порушення банками або небанківськими фінансовими установами, що здійснюють окремі банківські операції, банківського законодавства, нормативних актів Національного банку, проведення ризикових операцій, що

загрожує їх платоспроможності та інтересам вкладників і кредиторів, НБУ застосовує до них заходи впливу.

Рейтингові оцінки, отримання яких відповідно до закону є обов'язковим, мають право визначати виключно уповноважені рейтингові агентства та/або міжнародні рейтингові агентства. Міжнародні рейтингові агентства повинні бути визнані Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

При визначенні рейтингової оцінки, визначення якої є обов'язковим за законом, уповноважене рейтингове агентство зобов'язане використовувати Національну шкалу.

Національна шкала поділяється на дві групи рівнів - інвестиційний та спекулятивний. Національна шкала, а також поділ кожної групи рівнів на відповідні рівні затверджується Кабінетом Міністрів України.

Визначення рейтингової оцінки міжнародним рейтинговим агентством здійснюється за шкалою, яка прийнята таким агентством.

Визначення рейтингової оцінки потребують такі емітенти:

- 1) підприємства, у статутних капіталах яких є державна частка;
- 2) підприємства, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави;
- 3) підприємства, які займають монопольне (домінуюче) становище.

Обов'язковість визначення рейтингової оцінки не залежить від форми власності, підпорядкування чи інших ознак емітента.

Визначення рейтингової оцінки потребують усі види боргових та іпотечних емісійних цінних паперів, які не розподіляються між засновниками або серед заздалегідь визначеного кола осіб і можуть розповсюджуватися шляхом публічної пропозиції, купуватися та продаватися на регульованому фондовому ринку, крім облігацій міжнародних фінансових організацій, крім державних цінних паперів та цінних паперів, емітованих Державною іпотечною установою.

Обов'язковість визначення рейтингової оцінки цінних паперів не залежить від емітента, способу їхньої емісії, порядку розміщення чи інших ознак.

Мета і механізм комплексної інформаційної системи Комісії:

1. З метою забезпечення державного регулювання та нагляду Комісія створює комплексну інформаційно-комунікаційну систему (далі - КІС) як інтегровану систему, складові (підсистеми) якої забезпечують, зокрема, здійснення Комісією нагляду за діяльністю учасників ринків капіталу та професійних учасників організованих товарних ринків, вжиття заходів реагування, надання Комісією фізичним та юридичним особам послуг (у тому числі електронних), пов'язаних із здійсненням державного регулювання та нагляду, а також здійснення розкриття інформації учасниками ринків капіталу та професійними учасниками організованих товарних ринків.

Статтею 7 Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» визначені повноваження Комісії:

1. Комісія відповідно до покладених на неї завдань у випадках і в межах, встановлених законом, здійснює такі повноваження:

1) у строки, встановлені законами, забезпечує розроблення та затвердження нормативно-правових актів;

2) узагальнює практику застосування профільного законодавства, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення;

3) вносить на розгляд Президента України, Кабінету Міністрів України, комітету Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання ринків капіталу, пропозиції щодо удосконалення актів профільного законодавства, а також бере участь у підготовці проектів актів;

4) ініціює, бере участь у розробленні та підготовці проектів міжнародних договорів України щодо ринків капіталу та

організованих товарних ринків, корпоративного управління та захисту прав споживачів фінансових та супровідних послуг;

5) роз'яснює порядок застосування профільного законодавства;

6) роз'яснює перелік дій, що можуть вчинятися виключно за умови отримання відповідної ліцензії на провадження виду діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках або свідоцтва про внесення до відповідного реєстру;

7) визначає належність дій, що вчиняються на ринках капіталу та організованих товарних ринках, до дій, що можуть вчинятися виключно за умови отримання відповідної ліцензії;

8) встановлює факт наявності у правилах функціонування багатосторонньої системи положень, що передбачають обов'язковість їх централізованого вчинення та виконання;

9) приймає рішення про належність/неналежність об'єктів цивільних прав, деривативних контрактів та/або договорів до фінансових інструментів, а також про належність/неналежність об'єктів цивільних прав та/або договорів до деривативних контрактів, які не є фінансовими інструментами;

10) приймає рішення про належність/неналежність фінансових інструментів та/або об'єктів цивільних прав до цінних паперів;

11) здійснює методологічне забезпечення впровадження та розвитку міжнародних стандартів корпоративного управління та узагальнює практику застосування законодавства;

12) розробляє та затверджує Кодекс корпоративного управління;

13) встановлює вимоги, розробляє та затверджує стандарти корпоративного управління у професійних учасниках ринків капіталу та організованих товарних ринків (крім банків), особах, які провадять діяльність, пов'язану з ринками капіталу та організованими товарними ринками, а також здійснює контроль та нагляд за їх дотриманням;

14) встановлює додаткові вимоги щодо корпоративного управління у системно важливих професійних учасниках ринків капіталу, які є банками, за погодженням з Національним банком;

15) розробляє методичні рекомендації щодо організації системи корпоративного управління професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків;

16) встановлює вимоги, розробляє та затверджує стандарти корпоративного управління у недержавних пенсійних фондах з урахуванням вимог Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення", а також здійснює контроль та нагляд;

17) встановлює порядок видачі, зупинення, відновлення дії та припинення дії ліцензій, приймає акти щодо видачі, зупинення, відновлення дії та припинення дії таких ліцензій;

18) встановлює порядок видачі, зупинення, відновлення дії та припинення дії свідоцтва про включення до Реєстру осіб, уповноважених надавати інформаційні послуги на ринках капіталу та організованих товарних ринках;

19) встановлює порядок видачі, зупинення, відновлення дії та припинення дії свідоцтва про включення до Реєстру осіб, уповноважених провадити діяльність торгового репозиторію на ринках капіталу та організованих товарних ринках;

20) встановлює порядок створення, ведення, адміністрування та створює, веде і адмініструє:

а) Державний реєстр випусків цінних паперів;

б) Реєстр цінних паперів іноземних емітентів, допущених до обігу на території України;

в) Єдиний державний реєстр інститутів спільного інвестування;

г) Реєстр недержавних пенсійних фондів;

р) Реєстр осіб, уповноважених надавати інформаційні послуги на ринках капіталу та організованих товарних ринках;

д) Реєстр осіб, уповноважених провадити діяльність торгового репозиторію на ринках капіталу та організованих товарних ринках;

е) Реєстр пов'язаних агентів;

є) Реєстр професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків;

ж) Реєстр організованих ринків, що функціонують на території України (у тому числі Реєстр ринків малих та середніх підприємств), та їх операторів;

з) Реєстр саморегулювальних організацій професійних учасників ринків капіталу;

и) Державний реєстр уповноважених рейтингових агентств;

21) визначає за погодженням з Фондом державного майна України перелік випадків обов'язкового рецензування рецензентами Фонду державного майна України звітів про оцінку майна та майнових прав, складених суб'єктами оціночної діяльності за результатами проведення незалежної оцінки майна;

22) встановлює порядок атестації керівників:

а) професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків (крім банків). Повноваження здійснюється Комісією за відповідним видом професійної діяльності на ринках капіталу;

б) осіб, які провадять діяльність, пов'язану з ринками капіталу та організованими товарними ринками;

23) встановлює вимоги та контролює їх дотримання до ділової репутації керівників професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків (крім банків), керівників осіб, які провадять діяльність, пов'язану з ринками капіталу та організованими товарними ринками, та посадових осіб систем внутрішнього контролю юридичних осіб;

24) координує роботу та здійснює заходи для підвищення рівня фінансової грамотності інвесторів у фінансові інструменти;

25) організовує роботу та здійснює заходи із захисту прав споживачів фінансових та супровідних послуг, державне регулювання та нагляд за наданням яких вона здійснює;

26) встановлює обмеження на вчинення правочинів щодо фінансових інструментів для некваліфікованих інвесторів;

27) встановлює порядок функціонування КІС;

28) встановлює порядок захисту та обробки персональних даних;

29) веде облік, встановлює вимоги та здійснює контроль за дотриманням вимог до програмного забезпечення автоматизованих, інформаційних та інформаційно-комунікаційних систем, призначених для здійснення:

а) професійної діяльності на ринках капіталу;

б) професійної діяльності на організованих товарних ринках;

в) діяльності, пов'язаної з діяльністю на ринках капіталу та організованих товарних ринках;

30) визначає перелік звітних даних учасників ринків капіталу та професійних учасників організованих товарних ринків, небанківських фінансових груп;

31) встановлює порядок оприлюднення у базі даних особи, яка провадить діяльність з оприлюднення регульованої інформації від імені учасників ринків капіталу та/або професійних учасників організованих товарних ринків, рішень органів емітентів, які підлягають оприлюдненню;

32) здійснює контроль за розміщенням регульованої інформації у базі даних особи, яка провадить діяльність з оприлюднення регульованої інформації від імені учасників ринків капіталу та/або професійних учасників організованих товарних ринків;

33) здійснює аналіз та контроль даних фінансової звітності, учасників ринків капіталу, професійних учасників організованих товарних ринків та небанківських фінансових груп, аналіз відповідності звітності міжнародним стандартам фінансової звітності, національним стандартам бухгалтерського обліку;

34) встановлює вимоги до порядку, строків та змісту інформації, що подається сторонами деривативних контрактів та

договорів про купівлю-продаж права вимоги чи інших договорів, наслідками яких є заміна сторони деривативного контракту, до торгового репозиторію, а щодо деривативних контрактів грошового ринку - додатково за погодженням з НБУ;

35) встановлює порядок присвоєння унікальних ідентифікаторів продуктів (Unique Product Identifier) та унікальних ідентифікаторів транзакцій (Unique Transaction Identifier);

36) встановлює для учасників ринків капіталу та професійних учасників організованих товарних ринків вимоги до розкриття окремих показників у файлі єдиного електронного формату подання фінансової звітності за міжнародними стандартами на основі таксономії, а для учасників ринків капіталу - суб'єктів звітування, що є учасниками ринку небанківських фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк України;

37) оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті, зокрема:

а) відомості про структуру власності професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків;

б) інформацію про факт невиконання емітентом своїх зобов'язань, зазначених у проспекті цінних паперів;

в) інформацію про факти невиконання вимог згідно Закону України "Про акціонерні товариства";

г) перелік фінансових інструментів, щодо яких подано заявку про допуск до торгів на організованих ринках капіталу, фінансових інструментів, допущених до торгів на організованих ринках капіталу, а також фінансових інструментів, щодо яких є заявки та/або котирування на організованих ринках капіталу;

г) відомості про небанківські фінансові групи, нагляд за якими здійснює Комісія;

д) календар торговельних днів організованих ринків на території України;

38) встановлює порядок здійснення професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках;

39) встановлює вимоги до внутрішніх документів професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів під час провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках, заходів їх реалізації;

40) встановлює вимоги до внутрішніх документів професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків (крім банків) щодо винагороди;

41) встановлює пруденційні нормативи, інші показники та вимоги, що обмежують ризики за операціями, пов'язаними з безпосереднім провадженням професійної діяльності, щодо кожного виду професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках (крім банків), а також суб'єктів системи накопичувального пенсійного забезпечення;

42) встановлює відповідно до закону особливості порядку реорганізації і ліквідації професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків (крім банків);

43) визначає вимоги до керівників професійних учасників ринків капіталу (крім банків), професійних учасників організованих товарних ринків та інших осіб;

44) відповідно до Закону України "Про інститути спільного інвестування" визначає вимоги до членів наглядових рад корпоративних інвестиційних фондів;

45) відповідно до Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" визначає вимоги до членів ради недержавних пенсійних фондів;

46) визначає за погодженням з Національним банком України додаткові кваліфікаційні вимоги до членів наглядових рад системно важливих професійних учасників ринків капіталу, які є банками, щодо їх професійної придатності;

47) визначає вимоги до керівників структурних підрозділів професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків;

48) погоджує осіб, призначених у професійних учасниках ринків капіталу та організованих товарних ринків (крім банків) на посади керівників та осіб, відповідальних за здійснення функцій комплаєнсу, управління ризиками, внутрішнього аудиту, фінансового моніторингу;

49) визначає особливості регулювання та нагляду за системно важливими професійними учасниками ринків капіталу та організованих товарних ринків;

50) виявляє, здійснює моніторинг, вживає заходів щодо управління системними ризиками для функціонування ринків капіталу та пом'якшення наслідків реалізації таких ризиків;

51) встановлює вимоги до правил функціонування організованого ринку та реєструє такі правила (зміни до них);

52) встановлює порядок допуску цінних паперів до торгів на організованому фондовому ринку, а також порядок укладання та виконання правочинів щодо цінних паперів, допущених до таких торгів;

53) встановлює критерії суттєвого відхилення ціни від поточної ціни відповідного активу, допущеного до торгів на організованому ринку, залежно від виду, ліквідності та/або ринкової вартості такого активу;

54) здійснює правозастосування на ринках капіталу та організованих товарних ринках, а саме: здійснює нагляд, проводить інспекції на ринках капіталу та організованих товарних ринках (далі - інспекції), розслідування на ринках капіталу та організованих товарних ринках, здійснює розгляд справ про порушення профільного законодавства, а також здійснює заходи правозастосування;

55) встановлює кваліфікаційні вимоги до експертів та порядок їх залучення;

56) надсилає учасникам ринків капіталу, професійним учасникам організованих товарних ринків, суб'єктам системи накопичувального пенсійного забезпечення (крім вкладників) запити та розпорядження щодо:

- здійснення Національним банком України діяльності, пов'язаної із забезпеченням функціонування корпоративного недержавного пенсійного фонду Національного банку України;

- депозитарної діяльності Національного банку України та депозитарної діяльності депозитарної установи, що провадиться Національним банком України, - щодо проведення депозитарних операцій за рахунками в цінних паперах третіх осіб, які є клієнтами/депонентами Національного банку України, у разі якщо такі операції не пов'язані із здійсненням Національним банком України грошово-кредитної політики, валютного регулювання та обслуговуванням державного боргу;

57) надсилає обов'язкові до виконання запити про надання інформації та документів:

а) органам державної влади, органам місцевого самоврядування;

б) учасникам ринків капіталу та професійним учасникам організованих товарних ринків;

в) суб'єктам аудиторської діяльності щодо надання доступу до документів з питань аудиту учасників ринків капіталу та професійних учасників організованих товарних ринків;

г) емітентам, Oferентам цінних паперів, особам, які подають заявку про допуск до торгів на організованому фондовому ринку, та/або особам, які здійснюють управлінські функції в них;

д) будь-яким фізичним чи юридичним особам, які здійснюють операції на ринках капіталу та організованих товарних ринках;

е) засновникам недержавних пенсійних фондів, раді та особам, які входять до ради недержавного пенсійного фонду;

ж) особам, які мають участь у професійному учаснику ринків капіталу та організованих товарних ринків;

з) суб'єктам оціночної діяльності, які проводять незалежну оцінку у випадках, встановлених профільним законодавством;

58) вимагає від емітента, осіб, які контролюються емітентом або які контролюють емітента, розкриття у порядку та строки інформації, що може мати вплив на оцінку цінних паперів, які допущені до торгів на організованому фондовому ринку;

59) самостійно розкриває інформацію, розкриття якої вимагається, якщо емітент не виконав вимогу Комісії;

60) під час проведення розслідувань для надання допомоги регулятору ринків капіталу іноземної держави в рамках міжнародного співробітництва надсилає запити про надання інформації про обставини, зазначені у запиті, отриманому Комісією від регулятора ринків капіталу іноземної держави;

61) у визначеному нею порядку встановлює факт наявності значного впливу на управління або діяльність професійного учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків;

62) встановлює вимоги до реклами фінансових інструментів, ринків капіталу та організованих товарних ринків та здійснює нагляд за дотриманням законодавства про рекламу фінансових інструментів, ринків капіталу та організованих товарних ринків;

63) у визначеному нею порядку зупиняє на період до 10 робочих днів або забороняє розповсюдження реклами фінансових інструментів, ринків капіталу, а також встановлює порядок поновлення розповсюдження такої реклами;

64) у визначеному нею порядку зупиняє проведення учасниками ринків капіталу прямих чи опосередкованих заходів із збільшення продажів фінансових інструментів (шляхом управління продуктами та/або надання послуг професійних учасників ринків капіталу);

65) порушує перед контролерами/власниками істотної участі у професійних учасниках ринків капіталу та організованих товарних ринків (крім банків) питання про звільнення/відсторонення з посад осіб, які здійснюють управлінські функції у таких учасниках, у разі недодержання ними вимог законодавства, встановлених до таких осіб;

66) у разі порушення оператором організованого ринку законодавства про ринки капіталу та організовані товарні ринки та/або правил функціонування таких ринків зупиняє торгівлю на таких ринках до усунення порушень;

67) у разі наявності достатніх підстав, підтверджених відповідними доказами, вважати, що відбулося порушення профільного законодавства, має право зупинити на період до 10 робочих днів:

а) вчинення та/або виконання деривативних контрактів, правочинів щодо цінних паперів;

б) здійснення публічної пропозиції цінних паперів або допуск цінних паперів до торгів на організованому ринку;

68) на основі зафіксованого факту вчинення порушення профільного законодавства має право заборонити на період до усунення такого порушення або скасувати заборону:

а) вчинення та/або виконання деривативних контрактів, правочинів щодо цінних паперів;

б) здійснення публічної пропозиції цінних паперів або допуск цінних паперів до торгів на організованому ринку;

в) внесення змін до системи депозитарного обліку щодо цінних паперів певного емітента або певного власника;

69) зупиняє обіг цінних паперів емітента у зв'язку з включенням його до списку емітентів, що мають ознаки фіктивності, а також відновлює обіг таких цінних паперів;

70) у разі нерозкриття номінальним утримувачем інформації у випадках, встановлених законом, забороняє або обмежує на строк до усунення зазначеного порушення проведення всіх або окремих депозитарних операцій на рахунок в цінних паперах номінального утримувача;

71) має право звертатися до суду з позовною заявою;

72) визначає, крім випадків, передбачених законом, вимоги до емісії (видачі) та обігу цінних паперів, до проспекту цінних паперів (рішення про емісію цінних паперів), зокрема іноземних емітентів, які здійснюють емісію цінних паперів на території

України, а також встановлює порядок затвердження проспекту цінних паперів, реєстрації випуску цінних паперів, рішення про емісію цінних паперів, звіту про результати емісії та порядок скасування реєстрації випуску цінних паперів;

73) здійснює реєстрацію випусків цінних паперів, затверджує проспекти цінних паперів та скасовує реєстрацію випусків цінних паперів, крім випадків, передбачених законом;

74) встановлює порядок здійснення публічної пропозиції цінних паперів та вимоги до документів, а також встановлює максимальну сумарну номінальну вартість цінних паперів, щодо яких здійснюється публічна пропозиція;

75) визначає вимоги до допуску до обігу на території України цінних паперів іноземних емітентів та надає допуск;

76) у процесі розгляду проспекту цінних паперів, поданого на затвердження, має право вимагати від емітента надання змін, доповнень та/або пояснень до такого проспекту;

77) визначає вимоги до проведення зборів власників облігацій, проведення підрахунку результатів голосування на таких зборах, оформлення рішень зборів, зберігання документації у зв'язку із зборами;

78) визначає вимоги до осіб, які можуть бути адміністраторами за випуском облігацій;

79) визначає за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, порядок встановлення ознак фіктивності емітента цінних паперів та порядок визначення емітента цінних паперів з ознаками фіктивності;

80) приймає рішення про включення/виключення емітента до/із списку емітентів, що мають ознаки фіктивності;

81) встановлює вимоги до специфікації деривативних контрактів, які укладаються на організованому ринку (щодо специфікацій деривативних контрактів грошового ринку - за погодженням з НБУ), та реєструє їх (зміни до них);

82) у встановленому нею порядку визначає випадки обов'язковості проведення клірингу центральним контрагентом за деривативними контрактами, укладеними поза регульованим ринком (за деривативними контрактами грошового ринку - за погодженням з Національним банком України);

83) видає уповноваженим рейтинговим агентствам свідоцтва про включення до Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств та припиняє дію таких свідоцтв;

84) визначає перелік міжнародних рейтингових агентств, які мають право визначати обов'язкові за законом рейтингові оцінки емітентів та цінних паперів;

85) встановлює правила визначення уповноваженим рейтинговим агентством рейтингової оцінки за Національною шкалою;

86) встановлює порядок подання Рейтинговим агентством інформації до Комісії;

87) встановлює відповідність рівнів рейтингових оцінок за шкалою міжнародних рейтингових агентств рівням за Національною шкалою;

88) встановлює граничні тарифи на послуги Рейтингових агентств, які оплачуються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;

89) узагальнює досвід та практику діяльності Рейтингових агентств і забезпечує публічність визначених оцінок;

90) щокварталу розраховує та оприлюднює середньозважений показник зміни чистої вартості одиниці пенсійних активів;

91) оприлюднює перелік недержавних пенсійних фондів - суб'єктів другого рівня системи пенсійного забезпечення, яким видана ліцензія на надання послуг у накопичувальній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

92) порушує перед радою недержавного пенсійного фонду питання щодо заміни особи, яка здійснює управління пенсійними активами такого фонду, якщо в результаті діяльності

такої особи зміна чистої вартості одиниці пенсійних активів такого фонду зменшилася протягом останнього року більш як на 10 відсотків;

93) визначає форму та вимоги до інформації про накопичувальну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка підлягає оприлюдненню;

94) оприлюднює інформацію про страховиків, які здійснюють страхування довічних пенсій за рахунок коштів накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у т.ч. показники, що застосовуються страховиками для розрахунку довічних пенсій;

95) погоджує статuti недержавних пенсійних фондів та зміни до них у встановленому нею порядку;

96) реєструє інвестиційні декларації недержавних пенсійних фондів та зміни до них у встановленому нею порядку;

97) погоджує у встановленому нею порядку кандидатури осіб, делегованих до рад недержавних пенсійних фондів;

98) у разі включення емітента до списку емітентів, що мають ознаки фіктивності, має право звернутися до суду про припинення такої юридичної особи - емітента;

99) звертається до суду з позовом про ліквідацію акціонерного товариства у разі:

а) допущення при його створенні порушень, які неможливо усунути;

б) неподання акціонерним товариством до Комісії інформації, передбаченої законом, протягом двох років поспіль;

в) неутворення органів акціонерного товариства протягом одного року з дня реєстрації Комісією звіту про результати емісії акцій, які підлягають розміщенню серед засновників такого товариства відповідно до статті 10 Закону України "Про акціонерні товариства";

г) нескликання акціонерним товариством загальних зборів акціонерів протягом двох років поспіль;

д) відсутності в акціонерного товариства зареєстрованого в установленому порядку випуску акцій;

100) звертається до суду про ліквідацію корпоративного інвестиційного фонду;

101) виносить постанову про ліквідацію пайового інвестиційного фонду;

102) визначає вимоги до іноземних фінансових установ, які можуть відкрити рахунок у цінних паперах номінального утримувача в депозитарній установі;

103) встановлює порядок надання адміністративних послуг;

104) встановлює порядок використання електронного підпису учасниками ринків капіталу та професійними учасниками організованих товарних ринків;

105) встановлює порядок переведення обліку часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю до облікової системи часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, що ведеться Центральним депозитарієм цінних паперів, порядок припинення такого обліку часток в обліковій системі, порядок її ведення, внесення до неї змін та надання інформації з неї, а також порядок, за яким через облікову систему із застосуванням засобів електронних комунікацій здійснюються реалізація переважних прав учасників зазначених товариств, направлення повідомлень учасникам, проведення їх загальних зборів та виплата дивідендів;

106) встановлює порядок відкриття та функціонування рахунку умовного зберігання (ескроу) часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю;

107) встановлює порядок авторизації програмно-технічного комплексу Центрального депозитарію цінних паперів, що забезпечує проведення зборів власників цінних паперів;

108) здійснює мобілізаційну підготовку Комісії;

109) визначає особливості функціонування ринків капіталу та організованих товарних ринків, діяльності учасників ринків капіталу та професійних учасників організованих товарних ринків в умовах воєнного стану чи під час особливого періоду;

110) визначає особливості здійснення державного регулювання та нагляду за діяльністю на ринках капіталу та організованих товарних ринках, а також за діяльністю акціонерних товариств (крім банків та небанківських фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк України) в умовах воєнного стану чи під час особливого періоду;

111) визначає особливості застосування заходів правозастосування в умовах воєнного стану чи під час особливого періоду;

112) підтримує співробітництво з питань здійснення державного регулювання та нагляду з Європейським органом з цінних паперів і ринків (European Securities and Markets Authority - ESMA), іншими відповідними установами Європейського Союзу, національними органами регулювання інших держав, іншими іноземними та міжнародними організаціями;

113) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

Комісія здійснює повноваження як колегіальний орган.

З професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків, які станом на 1 січня відповідного року мають чинну ліцензію на провадження діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках, справляються внески на регулювання у визначених законодавством розмірах. З Центрального депозитарію цінних паперів справляється внесок на регулювання у розмірі 75 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. У разі якщо особа одночасно належить до двох або більше категорій, така особа сплачує один внесок, що є більшим у грошовому еквіваленті.

Бюджетна рада Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку здійснює діяльність як зовнішній незалежний

орган при Комісії з метою забезпечення прозорості та контролю за фінансуванням Комісії.

З метою забезпечення загального, однакового та послідовного застосування норм права у процесі регулювання одних і тих самих правовідносин, сприяння безпеці та стабільності функціонування ринків капіталу та організованих товарних ринків Комісія видає методичні рекомендації, орієнтовні (невиключні) переліки, роз'яснення порядку застосування профільного законодавства.

Нагляд на ринках капіталу та організованих товарних ринках - це система превентивних заходів, що передбачає з метою виконання завдань, постійне збирання, оброблення та аналіз Комісією інформації про учасників ринків капіталу та професійних учасників організованих товарних ринків, а також про правовідносини між ними.

Нагляд на ринках капіталу та організованих товарних ринках здійснюється у таких формах:

- 1) пруденційний нагляд;
- 2) нагляд за ринковою поведінкою.

Пруденційний нагляд здійснюється Комісією відповідно до Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» з метою забезпечення фінансової стійкості окремого професійного учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків і стабільності фінансової системи загалом, виявлення, запобігання та мінімізації потенційних ризиків у діяльності професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків, зокрема ризиків невиконання зобов'язань перед клієнтами та/або інвесторами, та захисту інших їхніх законних інтересів, а також своєчасного реагування на можливі негативні наслідки в діяльності таких професійних учасників.

Пруденційний нагляд здійснюється шляхом:

- 1) оцінювання та контролю рівня, характеру та особливостей ризиків діяльності професійного учасника ринків

капіталу та організованих товарних ринків, у тому числі ризиків, які такий професійний учасник створює для фінансової стабільності, оцінювання та контролю окремих видів діяльності (операцій) професійного учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків, у тому числі визначення рівня безпечності та стабільності його операцій, виявлення недоліків та негативних тенденцій у його діяльності;

2) оцінювання якості системи корпоративного управління, системи внутрішнього контролю професійного учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків з урахуванням характеру його діяльності;

3) оцінювання та контролю фінансового стану професійного учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків, стану дотримання ним пруденційних вимог;

4) перевірки достовірності, зрозумілості, узгодженості та повноти звітних даних професійного учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків, що подаються до Комісії відповідно до вимог законодавства, у частині дотримання пруденційних вимог;

5) виявлення фактів здійснення ризикової діяльності, ознаки якої визначено профільним законодавством, яка загрожує інтересам клієнтів та кредиторів професійного учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків, та запобігання здійсненню такої діяльності;

6) контролю та забезпечення дотримання пруденційних вимог професійним учасником ринків капіталу та організованих товарних ринків;

7) застосування до професійного учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків коригувальних заходів та/або заходів раннього втручання.

Нагляд за ринковою поведінкою здійснюється Комісією з метою захисту прав та законних інтересів учасників ринків капіталу та професійних учасників організованих товарних ринків, забезпечення ефективності та цілісності ринків капіталу

та організованих товарних ринків, прозорості та відкритості їх функціонування, а також забезпечення функціонування належного конкурентного середовища на зазначених ринках та підвищення довіри до них, у тому числі за рахунок зменшення системних ризиків для функціонування ринків капіталу до мінімально можливих рівнів.

Нагляд за ринковою поведінкою здійснюється шляхом контролю за дотриманням установлених профільним законодавством вимог щодо:

1) правил провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках, а також діяльності, пов'язаної з ними;

2) захисту прав клієнтів професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків, осіб, які провадять діяльність, пов'язану з ринками капіталу та організованими товарними ринками, а також споживачів фінансових послуг;

3) поширення маркетингових матеріалів професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків та/або осіб, які провадять діяльність на них, інформації про методи пропозиції та продажу такими професійними учасниками та/або особами послуг, залучення ними до надання послуг посередників, іншої інформації;

4) розкриття інформації, яка надається клієнтам професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків, осіб, які провадять діяльність, пов'язану з ринками капіталу та організованими товарними ринками;

5) прозорості діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках, у тому числі розкриття структури власності та інформації, яка розкривається відповідно до закону;

6) ділової репутації та інших кваліфікаційних вимог;

7) діяльності СРО;

8) запобігання та врегулювання конфлікту інтересів учасниками ринків капіталу та професійними учасниками організованих товарних ринків;

9) запобігання правопорушенням на ринках капіталу та організованих товарних ринках;

10) добросовісної конкуренції на ринках капіталу та організованих товарних ринках;

11) виконання фізичними та юридичними особами положень Закону України "Про акціонерні товариства".

Комісія з метою забезпечення функцій нагляду здійснює аналіз та контроль даних фінансової звітності учасників ринків капіталу, професійних учасників організованих товарних ринків та небанківських фінансових груп, її відповідності міжнародним стандартам фінансової звітності або національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку.

9. Як складову нагляду за ринковою поведінкою Комісія також здійснює нагляд за дотриманням вимог законодавства про захист прав споживачів фінансових та/або супровідних послуг у порядку та межах, встановлених Законом України "Про фінансові послуги та фінансові компанії".

Ще один напрям державного регулювання визначає стаття 33 Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» - проведення інспекцій на ринках капіталу та організованих товарних ринках:

Комісія проводить інспекції з метою забезпечення дотримання вимог профільного законодавства, виявлення та зменшення ризиків невідповідності діяльності осіб, щодо яких проводяться інспекції, таким вимогам, а також зменшення негативних наслідків реалізації таких ризиків.

Інспекція щодо Національного банку України може проводитися лише у формі безвиїзної інспекції та стосуватися виключно:

- діяльності з управління активами інституційних інвесторів, діяльності з адміністрування недержавних пенсійних фондів, депозитарної діяльності із зберігання активів пенсійних фондів, що провадяться Національним банком України для забезпечення

функціонування корпоративного недержавного пенсійного фонду Національного банку України;

- депозитарної діяльності депозитарної установи, що провадиться Національним банком України, у разі якщо така діяльність не пов'язана із здійсненням Національним банком України грошово-кредитної політики, валютного регулювання та операцій, пов'язаних з обслуговуванням державного боргу.

Інспекція щодо інвестора у фінансові інструменти, який не є інституційним інвестором, не належить до інших категорій учасників ринків капіталу, не є професійним учасником організованих товарних ринків, проводиться з урахуванням особливостей, передбачених законодавством.

Інспекції проводяться з дотриманням принципу об'єктивності, який полягає в обов'язку уповноважених на проведення інспекції у рівній мірі вживати заходів для встановлення обставин, що свідчать і про дотримання, і про порушення вимог профільного законодавства.

Строк проведення інспекції не може перевищувати 30 робочих днів. За наявності обґрунтованих підстав такий строк може бути продовжений не більш як на 15 робочих днів. Інспекції можуть бути планові та позапланові.

Правила функціонування регульованого ринку, правила функціонування БТМ та правила функціонування ОТМ розробляються відповідним оператором окремо для кожної з таких багатосторонніх систем та реєструються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Оператори організованих ринків зобов'язані запровадити і забезпечувати функціонування ефективних механізмів, систем і процедур, спрямованих на регулярне здійснення моніторингу дотримання учасниками торгів правил функціонування відповідного ринку.

На провадження кожного виду клірингової діяльності Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку видається окрема ліцензія, передбачена статтею 4 Закону

України "Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків".

Література

1. Еш С.М. Ринок фінансових послуг [текст]: підручник. / С.М. Еш – К.: «Центр учбової літератури».2022. – 400 с.
2. Унінець-Ходаківська В.П., Костюкевич О.І., Лятамбор О.А. Ринок фінансових послуг. Теорія та практика. [текст]: підручник. / В.П. Унінець-Ходаківська – К.: «Центр учбової літератури». 2021. – 392 с.
3. Сич Є.М., Ільчук В.П., Гавриленко Н.І. Ринок фінансових послуг. [текст]: Навч.посібник / Є.М. Сич, В.П. Ільчук, Н.І. Гавриленко – К.: «Центр учбової літератури». 2020. – 428 с.
4. Дема Д.І. Ринок фінансових послуг. Навч.посібник / Д.І. Дема – К.: «Алерта». 2017. – 376 с.
5. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / Н. Р. Слав'юк, С. В. Глущенко. – Київ : НаУКМА, 2022. – 206 с.
6. Ковальчук К. Ф. Ринок фінансових послуг: навч. посібник / К. Ф. Ковальчук, Н. В. Архірейська., Н. В. Валенюк – Дніпро: НМетАУ, 2018. – 135 с.
7. Ринок фінансових послуг: навч. посібник./ укл. О.В. Третякова., В.М. Харабара., Р.І. Грешко – Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 118 с.
8. Про фінансові послуги та діяльність з надання фінансових послуг» URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FP_proekt_zakon_fin.pdf?v=7
9. Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 3-4, ст.10) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
10. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 31, ст. 268) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>

11. Закон України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків», редакція від 01.01.2025 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#n3557>

12. Закон України “Про кредитні спілки” (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, №№ 85-86, ст.315) URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text>

12. Закон України «Про депозитарну систему України» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 39, ст.517) URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17#Text>

13. Закон України «Про платіжні послуги» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, № 10-11, ст.26) URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>

14. Закон України «Про валюту і валютні операції» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 30, ст.239) URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>

15. Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України, (02.01.2019 № 1) URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001500-19#n10>

16. Положення про транскордонне переміщення валютних цінностей, (02.01.2019 № 3) URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003500-19#n10>

17. Митний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552) URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

18. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text>

19. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 29, ст.137) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text>

20. Закон України «Про віртуальні активи» від 10 жовтня 2024 року № 4017-IX URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222074>

21. Податковий кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

22. Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 45, ст.400) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>

23. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 25, ст.252) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

24. Закон України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 51, ст.292) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96%D0%B2%D1%80#Text>

25. Закон України «Про міжнародні договори України» (Відомості Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (ВВР), 2004, № 50, ст.540)

26. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 9, ст.50) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>

27. Положення про глобальний сертифікат та тимчасовий глобальний сертифікат URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1434-13#n17>

28. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 року № 4452-XVII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t124452?ed=2015_03_02

29. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.

30. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). URL: <https://www.nssmc.gov.ua/>.

31. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (НКРФП). URL: <https://www.drs.gov.ua/>.

32. Офіційний сайт Асоціації українських банків. URL: <http://aub.org.ua>.

33. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

34. Офіційний сайт «Мережа аналітичних центрів України». URL: <http://www.intellect.org.ua>.

35. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org/external/>.

36. Офіційний сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>.